

ALKUTUEN MALLINTAMINEN SIJAISPERHEIDEN
TUEKSI SATAKUNNAN KUNTIEN LASTENSUOJELUSSA

Anita Kumlin
Opinnäytetyö, kevät 2012
Diakonia-ammattikorkeakoulu,
Diak Länsi, Pori
Terveysten edistämisen koulutusohjelma
Sosionomi ylempi amk
Ohjaaja: Marita Koivunen

TIIVISTELMÄ

Anita Kumlin. Alkutuen mallintaminen sijaisperheiden tueksi Satakunnan kuntien lastensuojelussa. Diak Länsi, Pori, kevät 2012, 47s, 3 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Terveystieteiden edistämisen koulutusohjelma, sosionomi ylempi (AMK).

Opinnäytetyön tarkoitus on kuvata Porin ja Rauman lastensuojelun sosiaalihjaajien kokemuksia sijaisperheiden tukemisesta. Siinä työssä he olivat käyttäneet Alkutukimallia. Lisäksi tutkimuksen tarkoitus on selvittää arviota miten muualla Satakunnassa mallinnettaisiin Alkutukimalli käytäntöön. Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikön pyrkimyksenä on saada Alkutuki käyttöön koko Satakunnassa.

Tutkimuksen kohteena oli aluksi Porin ja Rauman sosiaalihjaajat, jotka ovat jo käyttäneet työssään Alkutukimallia. Sosiaalihjaajia haastateltiin ryhmänä toukokuussa 2011. Toisen vaiheen tutkimuskohteena olivat Satakunnan muiden kuntien lastensuojelutyötä tekevät työntekijät monesta eri ammattiryhmästä. He arvioivat ryhmähaastatteluissa miten Alkutuki mallinnettaisiin kunkin omassa kunnassa. Varsinainen aineisto kerättiin kolmen ryhmähaastattelun avulla kesän ja syksyn 2011 aikana. Jokaiseen ryhmään osallistui sosiaalityöntekijöitä, sosiaalihjaajia ja/tai perhetyöntekijöitä. Yhteen ryhmään osallistui myös lastensuojelun johtava sosiaalityöntekijä. Ryhmien koko vaihteli 5 – 8 henkilöä. Ryhmähaastattelut nauhoitettiin. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysi menetelmällä.

Porin ja Rauman sosiaalihjaajilla oli myönteinen kokemus Alkutukimallin käyttämisestä. Sosiaalihjaajat olivat ottaneet päävastuun kotikäynneistä. Mallin mukaan tehdyt kotikäynnit mahdollistivat suunnitelmallisen tuen antamisen sijaisperheille. Sijaisperheiden luottamus sosiaalitointa kohtaan lähti kehittymään kotikäyntien aikana. Sosiaalityöntekijöiden työtä pystyttiin vähentämään tukikäyntien avulla. Sosiaalihjaajat kokivat, että sijaisperheiden tukemisessa tarvitaan vahvaa kuuntelijan taitoa. He toimivat tiedon välittäjinä sijaisperheen ja sosiaalitoimen välillä.

Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää kun sijaisperheiden tukemista kehitetään kunnissa. Tutkimuksen mukaan lastensuojelussa ollaan tietoisia siitä, että Suomessa pyritään tarjoamaan tulevaisuudessa ensisijaisesti perhehoitoa kun lapsi sijoitetaan kodin ulkopuolelle. Lastensuojelun työntekijät kokivat, että perhehoidossa lapsen eheytykselle on hyvät edellytykset. Sijaisperheet tarvitsevat tukea nykyistä enemmän. Tukea tarvitaan varsinkin sijoituksen alkuvaiheessa. Sijoitettavat lapset ovat usein erityislapsia. Sijaisperheitä tuettaessa on kiinnitettävä huomiota vuorovaikutussuhteisiin. Lastensuojelun työntekijät arvioivat, että Alkutukimalli on hyvä runko sijaisperheiden tukemisessa. Useimmat keskustelijat olivat valmiita ottamaan Alkutukimalli käyttöön omassa kunnassaan. Joissakin kunnissa epävarmuutta aiheutti epätietoisuus kunnan lastensuojelun resurssien riittävydestä. Kaikki kuitenkin halusivat ainakin kokeilla mallia.

Avainsanat: perhehoito, sijaisperheiden tukeminen, Alkutukimalli

ABSTRACT

Kumlin, Anita. Modeling of the Early Support for the support of the foster families in the child protection of the municipalities of Satakunta. Diaconia University of Applied Sciences, Diak West Pori. Spring 2012, 47 p. , 3 appendices
Degree Programme in Health Promotion, Master of Social Services

The aim of this Bachelor's thesis is to describe experiences of the social counselors from Pori and Rauma who work in child protection in supporting foster families. They had used Early Support Model in their work. In addition the aim of the study is to clarify the evaluation how the Early Support Model would be modeled in practice elsewhere in Satakunta. The aim of the child protection development unit of Satakunta is to implement the Early Support Model everywhere in Satakunta.

The target persons of the study were at first the social counselors from Pori and Rauma who already had used the Early Support Model in their work. The social counselors were interviewed as a group in May 2011. In the second phase the research subject was a multi-professional group working within child protection in other municipalities of Satakunta. They evaluated in group interviews the implementation of the Early Support Model in their own municipalities. The actual data was collected in three group interviews during summer and autumn 2011. Every group consisted of social workers, social counselors and/or family workers. A leading social worker in child protection also participated in one group. The group sizes varied between five and eight persons. The group interviews were recorded. The method used in analyzing the data was content analysis.

According to the study the social counselors from Pori and Rauma had positive experiences regarding the use of the Early Support Model. Social counselors had taken the primary responsibility of the home visits. Home visits carried out according to the model enabled to provide systematic support for foster families. During the home visits foster families trust towards the social care started to build up. With the aid of the support visits the work amount of the social workers could be decreased. The social counselors felt that a good ability to listen is needed in supporting the foster families. They pass the information between the foster family and social care.

The research results can be utilized when the support of the foster families is developed in municipalities. According to the research people working within child protection are aware of the fact that family care is the primary option in Finland in future when a child is placed outside his/her home. Child protection workers saw that in family care a child has a good potential to recover. Foster families need more support than they are now receiving. Support is especially important at the beginning of the placement. The children to be placed are often children with special needs. Attention must be paid to interactions when supporting the foster families. Child protection workers believed that Early Support Model is a good frame in supporting the foster families. Most of the people participating in the conversation were ready to start working with the Early Support Model in their own municipality. Uncertainty about the sufficiency of the resources in child protection caused ambivalence in some municipalities. However, everyone at least wanted to try the model.

Key words: family care, supporting of foster families, Early Support Model

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	6
2. TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Perhehoito	8
2.2 Sijaisperheiden tukeminen	9
2.3 Perhehoitoa ohjaava lainsäädäntö	11
2.4 Alkutukimalli	12
3. AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	14
4. TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT	16
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	17
5.1 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	17
5.2 Tutkimusaineiston keruu	17
5.3 Tutkimusaineiston analysointi	20
6. TUTKIMUSTULOKSET	22
6.1 Sosiaaliohjaajien ryhmähaastattelun tulokset	22
6.2 Kuntien lastensuojelun työntekijöiden ryhmähaastattelujen tulokset	26
6.2.1 Sijaisperheet tarvitsevat tukea arjessa ja vuorovaikutussuhteissa	26
6.2.2 Sijaisperheen saama puutteellinen tuki uhkaa perhehoidon sopimusta	27
6.2.3 Perhehoito antaa lapselle hyvän toipumisen mahdollisuuden	29
6.2.4 Lastensuojelun työntekijät haluavat tukea sijaisperheitä Alkutukimallia hyödyntäen	30

7. POHDINTA	35
7.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	35
7.2 Tutkimustulosten tarkastelua sosiaalihojajien kokemuksista	37
7.3 Tutkimustulosten tarkastelua lastensuojelun työntekijöiden ryhmähaastatteluista	39
7.4 Jatkotutkimusehdotuksia	43
7.5 Pohdintaa omasta opinnäytetyöprosessista	44
LÄHTEET	45
LIITE 1: Alkutukimalli	48
LIITE 2: Kuntien lastensuojelun työntekijöiden ryhmähaastattelujen teemat	52
LIITE 3: Porin ja Rauman sosiaalihojajille esitetyt ryhmähaastattelun teemat	53

JOHDANTO

Suomessa lastensuojelulaki edellyttää, että ryhdytään lapsen huostaanottoon mikäli lapsen omassa kodissa olevat olosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen kehitystä tai terveyttä tai jos lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään ja kehitystään (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 40§). Tällöin lapselle on järjestettävä sijaishuoltopaikka, joko laitoksessa tai sijaisperheessä. Suomessa pyritään lisäämään sijaisperheiden tarjoamaa perhehoitoa. Huostaanotetun lapsen hyvinvoinnista ja terveyden edistämisestä huolehtiminen toteutuu usein parhaiten perhehoidossa.

Perhehoidossa lapsella on mahdollisuus aitoihin kiintymyssuhteisiin, saada malli vanhemmuudesta ja aidosta perhe-elämästä. Viime vuosien aikana perhehoidon osuus on valtakunnallisesti pienentynyt, vaikka kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten kokonais määrä on lisääntynyt. Tarpeiden lisääntyessä perhehoidolle tarjottuja palveluja ja tukea ei ole lisätty. Perhehoidon sijoituksista 90 prosenttia on pysyviä ja noin 10 prosenttia päättyy lapsen kotiutukseen tai sijoituksen purkautumiseen. (Janhunen 2011, 5.) Sijaisperheet tarvitsevat tukea erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa. Parhaimmillaan sosiaalityöntekijän ammattitaito tukijana sekä toimiva yhteistyö sijaisvanhempien kanssa auttavat sijaisvanhempia jaksamisessa. (Janhunen 2011, 22).

Sijaisperheet odottavat erityisesti sosiaalityöntekijältä toimivaa ja sijoitusta tukevaa suhdetta. Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikkö, Porin ja Rauman kaupungit ovat yhteistyössä kehittäneet Alkutukimallin 2010 palvelemaan sijaisperheiden tuentarvetta. Alkutukimalli on jo ollut käytössä Porissa ja Raumalla vajaan kahden vuoden ajan. Alkutukimalli sisältää noin neljä sosiaalityöntekijän / sosiaaliohjaajan käyntiä perheeseen ensimmäisen puolen vuoden aikana.

Lasten asioista vastaava sosiaalityöntekijä pyrkii tukemaan sijaisperhettä. Toisinaan suhdetta kuitenkin leimaa kiire, väärinymmärrykset ja aito kohtaaminen puuttuu. (Janhunen 2011, 22). Omassa työssäni lastensuojelun työntekijänä olen huomannut yhteydenpidon sijaisperheeseen rajoittuvan liian usein puheluihin ja sähköpostiin. Kiinnostukseni tutkimuskohteeseen syntyi 10.3.2011 Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön johtavan sosiaalityöntekijän Marketta Raivion kanssa aiheesta

käymässämme keskustelussa. Totesimme yhdessä, että Alkutukimalli tulisi saada juurrutettua käytäntöön myös muissa Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön kanssa yhteistyötä tekevissä kunnissa.

Huhtikuussa 2011 otin yhteyttä Rauman ja Porin sosiaalihojajiin, jotka ovat työssään käyttäneet Alkutukimallia. Olin kiinnostunut heidän kokemuksistaan mallista. Alkukesästä 2011 otin yhteyttä muihin Satakunnan alueella olevien kuntien lastensuojelussa työskenteleviin henkilöihin. Sain kunnilta tutkimusluvan ja haastattelin ryhmittäin lastensuojelun työntekijöitä. Opinnäytetyön edetessä olen itse työskennellyt koko ajan lastensuojelussa sosiaalityöntekijän tehtävässä. Omassa tehtävässäni sain opinnäytettä varten arvokasta tietoa sijaisperheiltä ja työtovereilta. Työn edetessä syvensin tietojani vielä kirjallisuuden avulla.

Opinnäytetyön aineisto koostuu kahdesta eri kokonaisuudesta. Porin ja Rauman sosiaalihojajien käytännön kokemukset on aineiston ensimmäinen itsenäinen osa. Aineisto on analysoitu omana kokonaisuutenaan, jotta saadaan esille sosiaalihojajien kokemukset Alkutukimallin käyttämisestä. Analyysin perusteella saatiin vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: Minkälaisia kokemuksia sosiaalihojajilla Porissa ja Raumalla on Alkutuen antamisesta sijaisperheille?

Muualla Satakunnassa, Porin ja Rauman ulkopuolella, ei vielä ole käytännön kokemusta Alkutukimallista. Kuntien ryhmähaastatteluista saatu aineisto on kerätty ja analysoitu omana kokonaisuutenaan sisällönanalyysillä. Tämän kokonaisuuden avulla saatiin vastaus toiseen tutkimuskysymykseen: Miten Satakunnan muiden kuntien lastensuojelussa mallinnetaan käytännössä Alkutukimalli?

Aihetta tarkastellaan lastensuojelun työntekijöiden näkökulmasta. Oma kiinnostukseni kohdistuu siihen, miten lastensuojelun työntekijät itse arvioivat Alkutukimallin toteuttamisen käytännössä onnistuvan omassa kunnassaan. Samalla haluan tuoda esille mitä he pitävät tärkeänä tuettaessa sijaisperheitä. Uskon opinnäytetyön olevan alalla kiinnostuksen kohteena, ennen kaikkea sen aiheen ajankohtaisuuden vuoksi. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on osaltaan vauhdittaa Alkutukimallin mallintamista Satakunnan alueella.

2. TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Perhehoito

Perhehoidolla tarkoitetaan henkilön kasvatuksen, hoidon tai ympärivuorokautisen huolenpidon tarjoamista hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. Perhehoidolla tavoitellaan perheenomaista hoitoa ja mahdollisuutta läheisiin ihmissuhteisiin. Perhehoito on yksilöllinen ja luonnollinen tapa hoitaa lapsia, joilla ei ole mahdollisuutta saada sitä omassa kodissaan. Perhehoidossa voidaan hoitaa lapsia ja nuoria, kehitysvammaisia, mielenterveyskuntoutujia, pitkäaikaissairaita ja vanhuksia. (Ketola 2008, 20.)

Perhehoidon tarkoituksena on toimia pitkäaikaisena sijoituspaikkana lapselle tai nuorelle. Perhehoitoa voidaan käyttää myös lyhytaikaisena kriisisijoituspaikkana, jolloin lapsen tilannetta voidaan arvioida paremmin. Lisäksi perhehoito voi toimia myös lomitusta tai tukiperheenä toiselle sijaisperheelle. Eniten perhehoitoa käytetään huostaanottotilanteissa lapsille sijoituspaikaksi. Lapset ovat hyvin eri-ikäisiä ja heidän sijoituksensa kestää usein aikuisuuteen saakka. (Ketola 2008, 20.)

Perhehoitaja-nimike otettiin käyttöön 1992 perhehoitolain syntymisen yhteydessä. Perhehoitajalla tarkoitetaan henkilöä, joka hoitaa omassa kodissaan huostaan otettuja tai avohuollon tukitoimin sijoitettuja lapsia tai nuoria, kehitysvammaisia aikuisia, vanhuksia tai mielenterveyskuntoutujia. Lapsia ja nuoria hoitavista vanhemmista käytetään edelleen nimitystä sijaisvanhempi. Laki edellyttää perhehoitajalta, että hän kokemuksensa, koulutuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella on sopiva antamaan perhehoitoa. Henkilökohtaisia ominaisuuksia arvioidaan keskusteluissa, joita käydään sosiaaliviranomaisen kanssa. Kun perheessä hoidetaan enintään neljää lasta perhehoitajalta ei vaadita erityistä kouluttautumista tehtävään. (Ketola 2008, 18, 21.)

Perhehoito antaa mahdollisuuden pysyviin ihmissuhteisiin, perhejäsenyyden ja ympäristön, jossa voi elää normaalia arkea toimimalla ja osallistumalla. Kodin ulkopuolisista hoitomuodoista perhehoito on yhteiskunnalle edullisinta. Kansainvälisesti vertailtuna Suomessa käytetään perhehoitoa hyvin vähän. Perhehoidosta kertyvät kustannukset ovat yli kolme kertaa pienemmät kuin laitossijoitukset. Kustannukset jäävät 50% pienemmiksi perhehoidossa myös silloin kun tarvitaan erityishoidettavuutta. Kun

perhehoitoon suunnataan riittävästi resursseja niin niitä voidaan määrällisesti lisätä. Kalliista laitoshoidosta säästyneistä varoista kertyy säästöä. Säästyneitä varoja voidaan suunnata ennaltaehkäisevään lastensuojelutyöhön ja perhehoidon kehittämiseen (Ketola 2008, 22 – 24, 26.)

2. 2 Sijaisperheiden tukeminen

Lastensuojelulaissa on viime vuosina sijaishuollon painopistettä pyritty siirtämään perhehoidon suuntaan. Norjassa ja Ruotsissa on perhehoidosta muodostunut ensisijainen hoitomuoto sijoitettaessa lapsi kodin ulkopuolelle. Molemmissa maissa sijaisperheisiin pääsee yli kaksinkertainen määrä lapsia Suomeen verrattuna. Sosiaalityön resursseja lisäämällä ja sijaisperheitä vahvasti tukemalla voidaan Suomessakin suuntautua enemmän perhehoitoon. (Paloniemi 2008, 5-6.)

Suomessa tehdyissä tutkimuksissa sijaisvanhemmat kokivat, etteivät he saa riittävästi tukea. Sosiaalityöntekijä tavoittaminen on hankalaa, ja työntekijä vaihtuminen koettiin hankaloittavan yhteydenpitoa. Sosiaalityöntekijällä tulisi olla enemmän aikaa tutustua lapseen ja sijaisperheeseen. Sosiaalityöntekijä toivotaan pitävän aktiivisesti yhteyttä perheeseen ja että he ennen kaikkea arvostaisivat sekä ymmärtäisivät sijaisvanhempien tekemää työtä. Sijaisvanhemmat toivovat lisäksi hyvää tiedottamista, selkeitä ohjeita ja kuntien välillä mm. yhtenäisiä maksukäytäntöjä. (Janhunen 2008, 137.)

Lastensuojelun sosiaalityöntekijä on ensisijainen sijaisvanhempien tukija. Sijaisvanhempien jaksamista lisää huomattavasti onnistunut toimiva suhde sosiaalityöntekijään. Tuen laadun ja määrän tulisi olla oikein suhteutettu lapsen tarpeisiin ja sijaisperheen tilanteeseen sekä perheen ulkoisiin puitteisiin (mm. perheen talous). Usein sijoitettavat lapset tarvitsevat erityistä tukea sosiaalisen käyttäytymisen alueella, terveydenhoidossa ja koulunkäynnissä. Tukimuodot voivat olla taloudellista tukea, käytännön tukea palvelujen muodossa ja emotionaalista tukea muutosvaiheessa. (Janhunen 2008, 138.)

Suomessa Pelastakaa Lapset ry pyrkii edistämään lapsilähtöisyyttä perhesijoituksissa ja lapsen oikeuksien toteutumista. Pelastakaa Lapset ry valmentaa sijaisperheitä ja tukee perheisiin sijoitettuja lapsia ja sijaisvanhempia. Järjestö on toteuttanut Minun Elämäni -

projektin 2003 – 2006. Projektin avulla kehitettiin perhehoitoa, jossa sovellettiin käytäntöön uudenlaista työtettä lasten ja perheiden tukemiseksi. (Tervonen-Arnkil 2008, 147.)

Minun Elämäni – projektissa työskenteli neljän vuoden ajan kaksi kokenutta sosiaalityöntekijää. Asiakkaista mukana oli 22 lasta ja heidän sijaisperheensä. Sijoitukset olivat uusia projektin alussa tai sen aikana käynnistyneitä. Aluksi sosiaalityöntekijät keräsivät tietoa voidakseen huomioida sijoitukseen liittyvät suojaavat tekijät ja mahdolliset riskit. Projektissa sijoituksen alkuvaiheen tuella tarkoitettiin perheiden saamaa normaalia perustukea tiiviimpää kontaktia sijaisperheen ja lapsen kanssa. Normaalin perustuen ajatellaan sisältävän vain noin kaksi kotikäyntiä vuodessa. Perheissä käytiin noin kerran kuussa. Tapaamisilla keskusteltiin ja järjestettiin leikki-tilanteita, jotka videoitiin. Lasten kanssa työskentely sisälsi videoinnin lisäksi leikkiä, haastatteluja, pelaamista ja keskusteluita. Theraplayn menetelmiä sovellettiin vuorovaikutuksen tueksi tapaamisilla. Työntekijät pyrkivät kehittämään omia taitojaan kuuntelemisessa, näkemisessä ja havainnoinnissa. Kotikäyntien välillä oli mahdollisuus käyttää työnohjausta. Kotikäyntien ja työnohjauksen vuorottelun kautta työntekijä voi tuoda sijaisperheeseen myönteistä palautetta ja siten lapsen ja sijaisvanhempien vuorovaikutuksen tukeminen sai hyvät mahdollisuudet. (Tervonen-Arnkil 2008, 154-155.)

Kotikäyntien ja muun yhteydenpidon lisääminen teki sosiaalityöntekijästä hyvin tutun henkilön perheelle. Sijaisvanhempien oli helpompi myöhemminkin ottaa yhteyttä työntekijään soittamalla tai sähköpostilla. Näiden kontaktien määrä nousi kotikäyntien lisäksi huomattavasti verrattuna normaalin sijaisperheen tukemiseen. Projektissa todettiin tuttuuden olevan tärkeä tavoite, jotta perhe voi myöhemmin olla yhteydessä omaan työntekijään. Projektissa arvioitiin, että noin vuoden pituisen intensiivisen tukemisen jälkeen perhe voi siirtyä perustukeen, jolloin kotikäyntejä on enää noin kaksi vuodessa. (Tervonen-Arnkil 2008, 155.)

Kokeilun perusteella projektissa päädyttiin kolmiportaiseen sijaisperheen tukemiseen. Projektissa kaikki lapset ja perheet aloittivat intensiivisellä tuella, joka sisälsi noin 7 – 10 tapaamista. Sen jälkeen siirryttiin erityistukeen, joka sisälsi 3 – 6 tapaamista ja lopuksi vuorossa oli perustuki 1 – 2 tapaamista vuodessa. Intensiivinen tuki sijoituksen alussa

todettiin erittäin tarpeelliseksi ja hyödylliseksi sijoituksen kaikille osapuolille. Intensiivisen tuen avulla autetaan lasta ja sijaisperhettä sopeutumaan uuteen tilanteeseen. Vaikka sijaisvanhempi olisi vahvasti motivoitunut niin hänen kiintymisensä vieraaseen lapseen ei ole helppoa. Tässä vaiheessa sijaisvanhempi tarvitsee nykyistä käytäntöä enemmän apua ja tukea. Lapsen historiassa voi olla paljon kovia ehkä traumaattisiakin kokemuksia. Korjaavaa hoitoa voidaan tehdä paljon myös kodin arjessa. (Tervonen-Arnkil 2008, 156 – 158.)

Sijaisvanhempia ei tule jättää yksin kun lapsen mahdollinen oireilu alkaa näkyä ja tuntua perheen elämässä. Perheen oman sosiaalityöntekijän tulisi pohtia yhdessä sijaisvanhempien kanssa tilannetta rauhassa ja miettiä heidän kanssaan erilaisia tukimuotoja. Sijaisvanhemmat saavat kyllä tietoa lapsen taustoista ja oireiluista jo ennen sijoitusta. Mutta todellinen tilanne paljastuu vasta perheen arjen elämässä. Sijaisvanhempia voidaan tukea sosiaalityön ja perhetyön avulla mutta myös vertaistuen avulla. Pelastakaa Lapset ry:n kehittämällä intensiivisen tuen mallilla perhe ja lapsi saavat kokemuksen siitä, että heille annetaan aikaa ja heitä on kuunneltu aktiivisesti. Sijaisperheille annettava vanhempainohjaus on yhtä tärkeää kuin työntekijöiden saama työhönohjaus. (Tervonen-Arnkil 2008, 159.)

Sijaisperheitä tulee tukea erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa, jotta myönteinen kehitys saisi alkunsa ja se voitaisiin jakaa siitä iloa yhdessä. Molempien osapuolien on hyvä saada onnistumisen kokemuksia. Erityisesti lapsen kannalta on surullista mikäli perhesijoitus purkautuu esimerkiksi perheen voimavarojen ja tuen puutteen vuoksi. Osapuolien yhteiset ponnistukset ovat usein vaikeuksien voittamista ja hyödyttävät lasta hänen myöhemmissä ihmissuhteissaan ja hänen rakentaessaan aikuisena omaa perhe-elämää. (Tervonen-Arnkil 2008, 160.)

2.3 Perhehoitoa ohjaava lainsäädäntö

Tasavallan presidentti ja peruspalveluministeri ovat 8.4.2011 allekirjoittaneet lastensuojelulain 50§ muuttamisesta. Siinä sanotaan, että sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarussuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Lisäksi tulee mahdollisuuksin mukaan ottaa huomioon lapsen kielellinen,

kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. Laitoshuoltoa järjestetään, jos lapsen sijaishuoltoa ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla perhehoidossa tai muualla. Laki lastensuojelulain 50§ muuttamisesta astui voimaan 1.1.2012. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, Laki Lastensuojelulain 50§ muuttamisesta 8.4.2011/316.)

Lastensuojelulain muutos asettaa perhehoidon ensisijaiseksi hoitomuodoksi huostaan otetuille lapsille. Se myös tasapuolistaa sijoitettavien lasten pääsyä sijaisperhehoitoon. Perhehoitajalain muutokset sovelletaan käytäntöön 1.1.2012 alkaen. (Perhehoitoliitto ry. Perhehoidon lakimuutokset 2011 – 2012.)

Perhehoitajalain uudistuksessa on mm. perhehoitajan vähimmäispalkkion korotus, vastuuhenkilön nimeäminen, pakollinen ennakko valmennus perhehoidon tukitoimien järjestämiseen sekä sijaisjärjestelmän kehittäminen ovat parannuksia perhehoitajan asemaan sekä perhehoidon laatuun. Oman vastuuhenkilön nimeäminen on tärkeä perhehoitajien ja sijaisvanhempien tehtävää ja arkea tukeva uudistus. Sosiaali- ja terveysministeriön talousarvioesityksessä 2012 kiinnitetään huomiota sijaishuollon painopisteen siirtämisestä perhehoitoon. Kuntien valtionosuuteen esitetään 8,35 miljoonan euron lisäystä. Lisäys kohdistettaisiin perhehoitajien palkkion korotukseen, hoidon aikaiseen tukeen ja perhehoitajien ennakko valmennukseen. Uudistuksen ei arvioida lisäävän valtion menoja, sillä vuoden 2012 alusta voimaan tuleva lastensuojelulain muutos vähentää kuntien menoja noin 25 miljoonaa euroa ja valtion osuutta 8,34miljoonaa euroa. (Perhehoitoliitto ry. Perhehoidon lakimuutokset 2011 – 2012.)

2.4 Alkutukimalli

Sijaisperheiden tukeminen liittyy Sosiaali- ja terveydenhuollon kansalliseen kehittämissuunnitelmaan (KASTE). Perhehoitoliitto toteaa laadukkaana perhehoidon edellytyksenä olevan sijaisvanhempien ennakkovalmennus ja sijoituksen aikainen tuki. Alkutukimalli sijaisperheille noudattaa Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen uudistamisen Varsinais-Suomessa ja Satakunnassa - hanketta (REMONTTI) ja hyvien käytäntöjen vaatimusta. Alkutukimallin taustalla on Satakunnan sosiaalijohtajien linjaus perhehoidon kehittämisestä: Satakunnan sijaishuoltohanke 2003, Satakunnan

lastensuojelun kehittämissyksikön jatkohanke 2007, lisättynä työryhmätyöskentelyllä 2008 ja perhehoidon tuen pilotti osana Länsi-Suomen remonttihanketta 2009, sekä jatkohanke Remontti II (KASTE-ohjelma). Valtakunnallisen linjauksena todetaan, että tarkoitus on lisätä perhehoidon osuutta lastensuojelun sijaishuollossa. Tavoitteena mainitaan, että lapsi saa kasvaa tarpeitaan vastaavassa perheessä, onnistuneet perhesijoitukset lisääntyvät, lapsen yhteys biologisiin vanhempiinsa saatetaan tukemaan lapsen eheytymistä ja kuntien kustannussäästö lastensuojelun sijaishuollon menoissa. (Alkutukimalli 2010.)

Kaste-ohjelman mukaisesti perhehoidon kehittämiseen ovat osallistuneet Länsi-Suomessa mm. Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikkö Porin ja Rauman kaupunkien kanssa yhteistyössä. Ydinryhmä kehitti 2010 perhehoidon tuen lisäämistä varten Alkutukimallin koulutuksellisissa työkokouksissa. Ydinryhmään kuuluivat Porin sijaishuollon johtava sosiaalityöntekijä, Porin Kalevanpuiston vastaanottokodin vastaava ohjaaja, Porin sijaishuollon sosiaalityöntekijät, Rauman lähiesimies ja muutossosiaalityöntekijät, Rauman perhetukikeskuksen sosiaalityöntekijä ja Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön työntekijät. Alkutukimalli esiteltiin mm. lastensuojelun kehittämispäivillä Jyväskylässä 17.11.2010 (Alkutukimalli 2010.)

Alkutukimallin sisältö koostuu seuraavasta: sijoituksen ensimmäisen puolen vuoden aikana sijaisperheeseen tehdään neljä kotikäyntiä. Kotikäynnin tekevät sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja vaihdellen yhdessä ja sosiaaliohjaaja yksin. Jokaiselle käynnille on ennalta suunniteltu teema, jonka pohjalta työskennellään perheen kanssa. Lapsen asiakassuunnitelma laaditaan tänä aikana. (Liite 1.)

Mallissa kotikäynneistä päävastuu on sosiaaliohjaajalla. Työnjakoa sijaisperheiden tukemisessa on haluttu selkiyttää. Sosiaaliohjaaja toimii sijaisperheen tukena ja linkkinä niin, että hän on helposti tavoitettavissa. Sosiaaliohjaaja tiedottaa sijaisperheille tukimahdollisuuksista ja koulutuksista. Sosiaalityöntekijällä on vastuu prosessista kokonaisuudessaan, lapsen läheisverkoston kartoittamisesta sekä työskentelystä biologisten vanhempien ja läheisverkoston kanssa. (Liite 1.) Alkutukimalli on ollut käytössä Porissa ja Raumalla vuodesta 2010 lähtien.

3.AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Tarja Janhunen (2007) on tehnyt selvityksen Helsingin kaupungin sosiaaliviraston perhehoidon katkenneista sijoituksista. Selvityksen aineisto koostuu valtakunnallisista lastensuojelutilastoista (Stakes), kuuden suurimman kaupungin lasten sijaishuollon palvelujen ja kustannusten vertailuista 2004 ja 2005, sekä Helsingin kaupungin sosiaaliviraston tilastoista ja asiakasmuistiinpanoista. Helsingin kaupungin asiakasaineisto koostui 2004 ja 2005 pitkäaikaisessa perhehoidossa olleista alle 18-vuotiasta huostaanotetuista lapsista, joiden sijoituspaikka muuttui. Aineistoon kuului 61 lasta ja 46 sijaisperhettä. (Janhunen 2007, 8 - 9.)

Tarja Janhunen (2007) toteaa selvityksessä, että Suomessa pitkäaikaisen perhehoidon sijoitusten katkeamisia on kartoitettu sosiaalityöntekijöiden ja perhehoitajien avulla. Kartoitusten mukaan yhä enemmän sijoituksia päättyy yllätyksellisesti. Sijaisperheen kokemat yhteistyövaikeudet syntymävanhempien kanssa ja erityistä huolenpitoa tarvitsevat, vaikeasti oirehtivat murrosikäiset nuoret löytyivät usein sijoituksen katkeamisen syinä. Sijoituksen katkeaminen on aina haasteellinen kriisitilanne. Sijoitetut lapset ovat jo aiemmin kokeneet erotilanteen läheisistä aikuisista. Heillä on jo ennestään kokemuksia kaltoinkohtelusta, mahdollisesti väkivallasta ja hylätyksi tulemisesta. Sijoituksen purkautuminen aktivoi usein uudelleen aiemmat hylkäämiskokemukset. (Janhunen 2007, 6-7.)

Janhunen (2007) tuo sosiaalityöntekijöiden tekemistä muistiinpanoista esille nousseita seikkoja. Sijaisvanhemman väsyminen esiintyy useimmin sijoitusten purkautumisen syynä. Sosiaalityöntekijöitten muistiinpanoissa ei tarkemmin eritellä syitä väsymiseen mutta arvioidaan sen johtuvan mm. tuen puutteesta ja voimien yleisestä hiipumisesta. Muistiinpanoissa on myös merkintöjä lapsen kaltoinkohtelusta sijaisperheessä, lapsen vaikea oirekäyttäytyminen ja erilaiset vaikeudet lapsen läheisverkoston kanssa. (Janhunen 2007, 45 – 48.)

Janhunen (2007) toteaa, että Perhehoitoliiton tekemän selvityksen mukaan (Luomala 2005) sijoituksen purkautumisen syinä voivat olla myös yhteistyöongelmat sijaisvanhempien ja sosiaalityöntekijän kesken. Sijaisvanhemmat kokivat yhteistyön

olevan liian vähäistä ja perhe sai riittämättömät tiedot lapsesta. Yhteistyöongelmina voidaan nähdä esim. vain yhden suuntainen avoimuus, jota vaaditaan sijaisperheeltä mutta työntekijä ei itse ole avoin ja rehellinen sijaisperheen suuntaan. Sijaisperhe kokee itsensä epätasa-arvoiseksi moneen suuntaan tai ennakkoon sosiaalitoimesta luvatut tukitoimet eivät toteudu. Ensimmäisten vuosien aikana onnistuneella sosiaalityöllä on merkittävä vaikutus sijoitusten pysyvyyteen. (Janhunen 2007, 48 – 49, 62.)

Selvityksessään Janhunen (2007) tuo esille myös Helsingin kaupungin sosiaaliviraston Perhehoidon kehittämishankkeen 2006 – 2008, joka keskittyy sijoituksen alku vaiheeseen. Siinä sijaisvanhemmille annetaan prosessikoulutusta ja sosiaalityöntekijä tekee teemallisia kotikäyntejä sijoituksen ensimmäisen vuoden aikana yhteensä kuusi kertaa. Sijaisvanhempien prosessikoulutustilaisuudet kestävät viikonlopun yli ja on tarkoitettu koko perheelle. (Janhunen 2007, 61 – 62.)

Yhteenvedossaan Janhunen (2007) tuo esille, että sijaisvanhempien jaksamista ja sijoitusten pysyvyyttä lisäävät erilaiset tukitoimet. Niitä ovat palkkio työstä ja kulukorvaus, oikeus vapaaseen ja oikeus sosiaalityöntekijän tukeen. Suurin osa sijaisvanhemmista on tyytyväisiä samaansa tukeen. Tyytymättömiä ovat kuitenkin ne joiden kohdalla sijoitus on katkennut. Sijoituksen pysyvyyden tukeminen tulisi olla koulutuksellista ja emotionaalista. Lisäksi tuen tulisi olla kohdennettua ja perheen tarpeet yksilöllisesti huomioivaa. (Janhunen 2007, 83.)

Heidi Kaipio (2008) on tehnyt ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytteen aiheesta Sijaisvanhemmuuteen kasvamisen prosessi. Työ on osa Sosiaali- ja terveysministeriön alaista Helsingin kaupungin lastensuojelun perhehoidon kehittämishanketta. Opinnäytteen tutkimustehtävänä oli kerätä tietoa sijaisvanhemmuuteen kasvamisesta ja muutoksesta, jonka sijaislapsi tuo vanhemmuuteen ja perheeseen. Aineistoon kuuluu neljä sijaisperhettä, jotka ovat sijoituksen alkuvaiheessa. Sijaisvanhempia haastateltiin kahdessa eri vaiheessa, jotta voitiin tehdä muutosten vertailua.

Kaipio (2008) tuo esille, että sijaisvanhemmuuteen kasvamisen prosessi on yhtä pitkä kuin sijaisvanhemmuus kestää kokonaisuudessaan. Vuorovaikutussuhteissa kiinnittymiseen vaikuttavat monet eri seikat. Lapsen voi olla vaikeata esim. vastaanottaa

minkäänlaista hyvää. Vanhemman rooli on raskas jos lapsi ei uskalla antautua aikuisen kannateltavaksi. Sijaisvanhempien koulutuksen kehittäminen ja tehostettu työskentely sijoituksen alkuvaiheessa on erittäin tärkeää.

Kaipio (2008) toteaa tuloksissa, että sijaisvanhemmat kokivat pelkoa lapsen menettämisestä ja sen vaikuttamisesta kiinnittymiseen ja sijaisperheen saaman tuen riittämättömyys erityisesti sijoituksen alussa. Tukea saattavat tarvita myös sijaisperheen biologiset lapset. Kaipio (2008) selvittää tutkimuksen vahvistaneen hänen käsitystään perheen mahdollisuuksista huostaan otetun lapsen menestyksellisenä sijoituspaikkana. Sijaisperhe tarvitsee itse tukea kyetäkseen antamaan sitä lapselle. Lastensuojelun sijaishuollon rakenteita uudistamalla ja perhehoitoa kehittämällä voidaan paremmin hyödyntää perhehoidon resursseja ja huostaan otetuille lapsille suodaan yhä useammin mahdollisuus kasvaa perheessä.

4. TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Tämän opinnäytetyön tutkimustehtävät ovat:

1. Minkälaisia kokemuksia sosiaaliohjaajilla Porissa ja Raumalla on Alkutuen antamisesta sijaisperheille?
2. Miten Satakunnan muiden kuntien lastensuojelussa mallinnetaan käytännössä Alkutukimalli?

Tutkimustehtävien avulla lähdettiin selvittämään miten kuntien lastensuojelun työntekijät olisivat valmiita toteuttamaan käytäntöön Alkutukimallin. Ensimmäinen tehtävä oli selvittää sosiaaliohjaajien kokemukset Alkutukimallin toteuttamisen käytännön kokemuksista Porissa ja Raumalla. Sosiaaliohjaajien kokemusten perusteella asetettiin teemat tuleviin kuntien lastensuojelun työntekijöiden ryhmähaastatteluihin (Liite 3). Toisessa tehtävässä selvitetään muiden Satakunnan kuntien (Eura, Eurajoki, Harjavalta,

Huittinen, Kiikoinen, Kokemäki, Köyliö, Lavia, Nakkila, Pohjois-Satakunnan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä ja Säskylä) lastensuojelun työntekijöiden arvio siitä miten Alkutukimalli mallinnetaan kunkin omassa kunnassa. Tutkimuksen yhtenä tarkoituksena on vauhdittaa osaltaan Alkutukimallin käyttöön ottamista koko Satakunnassa.

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa lähtöajatuksena on todellisen elämän kuvaaminen. Todellisuus nähdään siinä moninaisena. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta kokonaisvaltaisesti. Tutkimuksessa pyritään löytämään ja paljastamaan tosiasioita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 152.) Tutkimusotteeksi valitsin kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusotteen. Mielestäni tutkimukseni vaati kokonaisvaltaista kuvaamista ja tarkoitukseni on saada esille aiheesta tosiasiat, jotka vastaavat tutkimustehtäviini.

Laadullisessa tutkimuksessa ihmisen osuus ja asema ovat tärkeitä. Keskeiseksi nousevat tutkimuksen tekijä ja tutkimukseen osallistuville ihmisille annettu asema. Laadullinen tutkimuksen keskeinen ominaispiirre on usein induktiivinen päättely. Siinä tehdään havaintoja yksittäisistä tapahtumista, jotka yhdistetään laajemmaksi kokonaisuudeksi. (Kylmä & Juvakka 2007, 20, 22 – 23.) Opinnäytetyön päättely koostuu työkokemuksesta, teorian tiedosta yhdistäen ne kerättyyn aineistoon.

5.2 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemallista ryhmähaastattelua. Ryhmähaastatteluissa keskustellaan tutkimuksen kohteena olevista asioista yhdessä. Haastattelija puhuu

samanaikaisesti usealle haastateltavalle mutta voi kysyä yksittäisiä kysymyksiä myös yhdeltä ryhmän jäseneltä. (Hirsjärvi & Hurme 2001,61.)

Ryhmähaastattelu on tehokas tiedon keruun muoto, koska sen avulla saadaan tietoa usealta eri henkilöltä yhtä aikaa. Ryhmähaastattelua voidaan pitää erityisen käyttökelpoisena silloin kun ennakoidaan haastateltavien jostakin syystä arastelevan haastattelua. Teemahaastattelua tai avointa haastattelua käytettäessä haastattelut kestävät yleensä tunnista kahteen tuntiin. Haastattelijan tulee varautua puheliaksiin ja toisaalta niukkasanaisiin haastateltaviin. (Hirsjärvi ym. 1997, 197-198.)

Tutkimuksen ensimmäisen vaiheen kohderyhmänä ovat Porin ja Rauman lastensuojelun sosiaaliohjaajat, jotka työssään jo käyttävät Alkutukimallia. Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön johtavan sosiaalityöntekijän kanssa sovimme teemat sosiaaliohjaajien ryhmähaastattelua varten (Liite 3).

Sosiaaliohjaajiin otettiin yhteyttä huhtikuussa 2011. Sosiaaliohjaajat (3 henkilöä) kutsuttiin yhdessä ryhmähaastatteluun. He ottivat haastattelukutsun erittäin mielellään vastaan. Sähköpostin välityksellä sovittiin haastattelupäiväksi 27.5.2011. Samassa sähköpostissa sosiaaliohjaajat saivat etukäteen tietoonsa tulevan haastattelun keskustelun teemat, jotka olivat: minkälaista tukea perheet tarvitsevat, minkälaista erityisosaamista sosiaaliohjauksessa tarvitaan kun halutaan tukea sijaisperheitä ja millaisia kokemuksia teillä on Alkutuen antamisesta (Liite 3). Yksi sosiaaliohjaajista oli haastattelupäivänä estynyt ja hänen tilalleen pyysin Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksiköstä sosiaalityöntekijän, jolla on kokemusta alkutuen antamisesta. Haastattelu toteutettiin Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikössä. Haastateltaville kerrottiin, että heidän kokemuksistaan tullaan nostamaan esille teemat, joita käytetään jatkossa aineiston keräämiseen kuntien ryhmähaastatteluissa (Liite 2).

Porin ja Rauman sosiaaliohjaajien ryhmähaastattelun kesto oli 1t 15minuuttia. Esitettyjä teemoja keskustelijoille oli vähän mutta osallistujat innostuivat vaihtamaan ajatuksia paljon laajemmalti. Haastattelun nauhoitus litteroitiin pian jo seuraavana päivänä. Auki kirjoitettua aineistoa luettiin läpi useita kertoja. Aineisto järjestettiin osiin ja sosiaaliohjaajien kokemuksista saatiin nostettua esille teemat, joita käytettiin seuraavissa toisen vaiheen kuntien ryhmähaastatteluissa.

Ryhmähaastattelu voidaan toteuttaa teemahaastattelurungon avulla, jolloin haastattelija pitää huolen siitä, että kaikki teemat käydään läpi ja hän pyrkii myös innoittamaan kaikkia ryhmän jäseniä monipuoliseen keskusteluun. Keskustelussa tavoitellaan vapaamuotoisuutta, joten strukturoitu lomake ei sovellu ryhmähaastatteluun. Haastateltavien määrä riippuu paljolti siitä millaista tietoa tutkimuksessa tavoitellaan. Kuitenkin suuri määrä ihmisiä voi vaikuttaa keskustelussa innoituksen sijaan tyrehdyttävästi. Haastattelijoitakin voi olla enemmän kuin yksi. Kaksi haastattelijaa voi saada aikaan rennomman tunnelman. (Eskola & Suoranta 2000, 96-97.)

Aineiston keräämisen toisen vaiheen kohderyhmänä olivat Satakunnan kunnat, joissa Alkutukimalli pyritään myös käynnistämään. Kunnat oli jaettu kolmeen ryhmään ryhmähaastattelua varten. Kuntien kanssa etsittiin yhteensopiva haastattelupäivä sähköpostin välityksellä ja lähetettiin liitteenä tutkimuslupapyyntö, tutkimussuunnitelma ja Alkutukimalli. Haastattelupäivien sopimiseen meni yllättävän kauan aikaa.

Ensimmäinen ryhmä kokoontui 15.6.2011, ja siihen kuuluivat kunnat Nakkila – Harjavalta – Kokemäki – Eurajoki, toiseen ryhmään 25.8.2011 kuului Pohjois-Satakunnan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä – Lavia – Kiikoinen, ja kolmanteen ryhmään 22.9.2011 kuului Huittinen – Köyliö – Säskylä ja Eura. Jokaisessa ryhmässä oli haastateltavana keskustelemassa vaihtelevasti 5 - 8 henkilöä. Keskusteluihin osallistuivat lastensuojelun työntekijöitä eri ammattiryhmistä, sosiaalityöntekijöitä, sosiaalihojaajia ja perhetyöntekijöitä vaihtelevasti eri kunnissa. Yhdessä ryhmässä oli mukana erään kunnan johtava sosiaalityöntekijä.

Jokaisen ryhmän haastattelu toteutettiin Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikössä. Ennen nauhoituksen alkamista jokaiselle ryhmälle esiteltiin Alkutukimalli Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön johtavan sosiaalityöntekijän Marketta Raivion toimesta. Hän oli läsnä kaikissa ryhmäkeskusteluissa pääsääntöisesti kuuntelijana. Haastattelijana esitin keskusteluun teemat jokaiselle ryhmälle samanlaisina. Varsinaisiin keskusteluihin haastattelija ei osallistunut. Keskustelutilanteesta pyrittiin luomaan vapaamuotoinen ja innostava. Suurin osa keskustelijoista oli entuudestaan toisilleen tuttuja. Keskustelijoilla oli myös mahdollisuus esittää kysymyksiä Alkutukimallista kehittämissyksikön johtavalle sosiaalityöntekijälle keskustelun aikana. Ryhmähaastattelut nauhoitettiin. Keskustelut

olivat eri pituisia, ensimmäinen kesti 1t 25minuuttia, toinen ryhmä keskusteli 1t 15minuuttia ja kolmannen kesto oli 1t 35minuuttia.

Ryhmähaastattelujen nauhoituksen litteroitiin ryhdyttiin mahdollisimman pian, jotta asiat ja puheenvuorot säilyisivät muistissa mahdollisimman hyvin. Kun aineiston auki kirjoittaminen oli kaikelta osin tehty sitä ryhdyttiin lukemaan, järjestämään ja luokittelemaan.

5.3 Tutkimusaineiston analysointi

Valittaessa tutkimuksen analysointitapaa yleisenä periaatteena on valita sellainen tapa, joka parhaiten antaa vastauksen tutkimustehtäviin tai ongelmiin. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 1997, 210). Sisällönanalyysi on yksi tapa, jota voidaan käyttää laadullisessa tutkimuksessa. Sitä voidaan pitää yksittäisenä metodina ja myös väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Sisällönanalyysin avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. (Sarajärvi&Tuomi2009, 91.)

Aluksi Porin ja Rauman sosiaalihojajien kokemuksista saatu aineisto luettiin läpi huolellisesti. Aineiston sisältö pilkottiin asiakokonaisuuksiin, joiden perusteella asetettiin teemat muiden kuntien ryhmähaastatteluja varten (Liite 3). Sosiaalihojajilta kerätty aineisto ei ollut mukana varsinaisen aineiston luokittelussa.

Tämän tutkimuksen varsinainen aineisto analysoitiin *sisällönanalyysimenetelmällä*. Sisällönanalyysia kuvataan usein työlääksi tutkimusmenetelmäksi. Se on kuitenkin perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93.) Sisällönanalyysin tavoitteena on kuvata tutkimusmateriaali tiivistetysti, pelkistetysti ja yleisessä muodossa. Mitään yhtenäistä ohjetta analyysin tekemiseen ei ole, tutkijan on päätettävä etukäteen mitä hän analysoi. Tutkimuksessa, joissa aineistoa kerätään useassa eri vaiheessa, analyysia ei tehdä vain yhdessä vaiheessa vaan pitkin työn edetessä. Aineistoa kerätään ja analysoidaan osittain samanaikaisesti. Aineiston käsittely ja analysointi aloitetaan pian keruuvaiheen jälkeen. (Hirsjärvi ym. 1997, 208-209.)

Sisällönanalyysimenetelmällä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus yleisessä ja tiivistetyssä muodossa. Kyngäs ja Vanhanen (1999) pitävät sisällönanalyysiä menettelytapana, jolla voidaan analysoida systemaattisesti ja objektiivisesti dokumentteja. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia ja siinä etsitään tekstin merkityksiä. Dokumenttien sisältöä pyritään kuvaamaan sanallisesti. Aineisto järjestetään selkeään ja tiiviiseen muotoon varoen, ettei kadoteta sen sisältämää informaatiota. Hajanaisesta aineistosta pyritään luomaan selkää, yhtenäistä ja mielekästä informaatiota. Miles ja Huberman (1994) kuvaavat aineistolähtöisen laadullisen aineiston analyysia kolmivaiheiseksi tapahtumaksi: 1) aineiston pelkistäminen, 2) aineiston ryhmittely ja 3) teoreettisten käsitteiden luominen. (Sarajärvi & Tuomi 2009 , 103, 104, 106,108.)

Aineistolähtöisessä analyysissa yhdistellään käsitteitä. Niiden avulla saadaan vastaus tutkimustehtävään. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja sitä kautta päättelyyn. Tutkija muodostaa yleiskäsitteiden avulla kuvauksen tutkimuskohteesta. Teoriaa ja johtopäätöksiä verrataan alkuperäiseen aineistoon uutta teoriaa muodostettaessa. Tuloksissa kuvataan luokittelun avulla muodostetut käsitteet ja niiden sisällöt. Johtopäätöksissä pyritään ymmärtämään , mitä asiat tutkittaville merkitsevät. Tutkittavia pyritään ymmärtämään heidän omasta näkökulmastaan. (Sarajärvi & Tuomi 2009 112, 113.)

Aloitin kuntien ryhmähaastattelujen aineiston analysoinnin lukemalla litteroitua aineistoa useaan kertaan muutamien päivien aikana. Pidin mielessä tutkimustehtäväni tehdessäni aineistoon värikynillä alleviivauksia. Sisällöltään samansuuntaiset ilmaukset saivat oman värinsä ja yhdistyivät omaksi luokakseen. Luokille annoin pelkistetyn nimen, jolla kuvattiin sen sisältöä. Kokosin saman sisällölliset pelkistykset alaluokiksi, joille annoin niille kullekin sisältöön sopivan nimen. Alaluokkia aineistosta kertyi 48 yhteensä.

Kokosin samansisältöisiä alaluokkia yhteen ja muodostin niistä 12 yläluokkaa. Jatkoin analyysia yhdistämällä sopivat yläluokat yhteen ja sain neljä pääluokkaa, jotka ovat sijaisperheet tarvitsevat tukea arjessa ja vuorovaikutussuhteissa, sijaisperheen saama puutteellinen tuki uhkaa perhehoidon sopimusta, perhehoito antaa lapselle hyvän toipumisen mahdollisuuden ja lastensuojelun työntekijät haluavat tukea sijaisperheitä Alkutukimallia hyödyntäen. Pohdittuani kaikkia näitä ymmärsin sijaisperheiden tarvitsevan kokonaisvaltaista tukea. Sain käsityksen perhehoidonsopimusten jatkumisen

uhkatekijöistä ja perhehoidolla saavutettavista eduista, sekä miten Alkutukimalli voidaan toteuttaa koko Satakunnassa.

6. TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Sosiaaliohjaajien ryhmähaastattelun tulokset

Alkutuen avulla ensisijaisesti sijaisperhe ja sijoitettava lapsi saavat tukea. Sosiaaliohjaajat havaitsivat, että tukikäytien avulla myös luottamus lähti kehittymään sijaisperheen ja sosiaalitoimen välillä.

”Myös lasta pyritään tukemaan, ettei vaan niitä sijaisvanhempia. Se on se juttu päästä lähelle lasta”.

”Siinä rakennetaan ne ihmissuhteet, tutustutaan puolin ja toisin. Siin syntyy se tuttuus ja turvallisuus ja ennen kaikkea se luottamus sosiaalitoimen suuntaan”.

Sosiaaliohjaajat arvioivat, että kotikäynneillä perheessä havaitut ongelmat nostettiin esille jo varhaisessa vaiheessa ja sijoituksen keskeytymisen riskejä saatiin sen vuoksi vähennettyä.

”Mul on semmone tuntuma et tän Alkutuen avul voidaa estää hoitosopimuste purkua ja keskeytyst”.

”Nii ko siihe on tullut se tuttuus ja turvallisuus ni niitten on helpompi ottaa yhtyttä jo kriisie alkuvaihees”.

Sosiaaliohjaajan tekemillä kotikäynneillä oli kerääntynyt dokumentoitua tietoa lapsen ja perheen tilanteesta sosiaalityöntekijän käyttöön. Sosiaaliohjaajien näkemyksen mukaan Alkutuen seurauksena keventyi melkoisesti myös sosiaalityöntekijän työtaakkaa.

”Koska ei sosiaalityöntekijä millään kerkeä ettei se paketti hänelle tulis liian raskaaksi se on ihan mahdoton hallita yhden ihmisen”.

”Sen tähden just tää on ohjaajalle hyvä niinko keventää sitä sosiaalityöntekijän taakkaa ja tämä tukeminen on siitä se yksi siivu”.

Ohjaajat olivat tukeneet sijaisvanhempia myös puhelujen välityksellä. Perheet olivat tavoittaneet sosiaaliohjaajan melko helposti. Sosiaaliohjaajat kokivat, että sijaisperheiden tukemisessa tarvitaan vahvaa kuuntelijan taitoa. Puhelinkeskustelut olivat kestoiltaan usein tunnin mittaisia.

”Mut se mihi me törmätää kun tulee puheluita niin se kuuntelijana oleminen, täs täytyy olla se vahva kuuntelijan taito”.

Lisäksi työskenneltäessä perheen kanssa sosiaaliohjauksessa tarvitaan ohjaajien kokemuksen mukaan tunne-älyä ja tilannetajua. Sosiaaliohjaajalla on hyvä olla kattavat tiedot yleisesti lapsen kasvusta ja kehityksestä.

”Ohjaajalla on hyvä olla tietoa yleisesti lapsen kasvusta ja kehityksestä et millä se normaalisti etenee”

Alkutuen käynnistyessä ohjaajalla tulee olla kattava käsitys sijoitettavan lapsen menneisyydestä ja sijaisperheen tilanteesta. Usein sijoitettavalla lapsella on kiintymyssuhdehäiriö ja sen vuoksi ohjausta antavalla tulisi olla tietoa trauman syntymisen kehittymisestä lapselle.

”Varsinkin tiedot trauman syntymisestä ja kehityksestä lapsella et pystyy sitte ohjaamaan et mistä lähdetään apua hakee”.

”Mut kiintymyssuhde on aina se varma aihe mikä tulee väistämättä käynnillä etee, ja siihen tukee sijaisvanhemmit”.

Sosiaaliohjaajat kokivat, että alkutuen antajalla tulee olla tietoa erilaisista auttamistahoista omassa kunnassa. Sosiaaliohjaajat totesivat, että ohjaajalla tulee olla perehtyneisyyttä sijaishuollosta ja perhehoidosta. Lisäksi ohjaajan tulisi hallita monipuolisesti erilaisia lasten kanssa käytettäviä työvälineitä, kuten esimerkiksi aikajana, tunnesydän, sukupuu ja terapiamuoto Theraplayn tuntemusta jonkin verran.

”Näist lapse kans käytettävist työvälineist tämä aikajana on noussu tärkeeks, enne sijotusta ja sit sitä käydää läpi ko laps o menny perheeseen. Mult on tilattu näit aikajanoi paljo”.

”Toine iha alus on sukupuu tekemine lapse kans ja sitte näis myöhemmis vaiheis. Näit menetelmii on hyvä tukikäynneillä ohjaajan hallita.

”Erilaiste menetelmie hallinta on ainaki eduks ohjaajalle. Theraplayn menetelmie hallintaa jonki verra, niinko vuorovaikutuslekkie tietämystä. Niit voi käyttää kiintymyssuhtee vahvistamises”.

Sosiaaliohjaajat toimivat tukea antaessaan Alkutukimallin mukaan. He tekivät neljä kotikäyntiä sijaisperheeseen ensimmäisen puolen vuoden aikana sijoituksesta ja olivat lisäksi helposti perheiden saavutettavissa puhelimitse. Sosiaaliohjaajat pitivät hyvänä käytäntönä sitä, että Alkutuen kotikäynnit sovittiin sijaisvanhempien kanssa heti kun sijoitus oli tapahtunut.

” Joo ne neljä käyntii o toteutettu sen ensimmäise puole vuode aikan. Sillai olla sovellettu et sosiaalityöntekijä on ollu usein vaa yhdel käynnii mukana. Mul on semmone työtapa et ko olen tavannu lasta ja sijaisperhettä nii laitan heti alus kalenterii valmiiks ne neljä kotikäyntii. Sit ne on siälä valmiina ja sit sosiaalityöntekijäki saa ne sillo tietoonsa. Kyl häneltäki löytyy ainaki yks päivä millo sopii tulla pariksi kotiin”.

”Mun työskentely alkaa siit ko laps on yleensä ensi siä perhetukikeskukse ja sit ko se sijaisperhe on löytyny niin mää meen siihe mukkaa. Tapaan lasta ja sit tapaan sijaisperhettä. Se käynnistyy niinko sil taval se tukisuhde.”

Tukikäyntien työskentely tulee olla ohjaajien mielestä selkeää ja suunnitelmallista. Kotikäyntejä varten on etukäteen pohdittuna teemat, joiden pohjalta työskennellään. Sosiaaliohjaaja pyrkii kotikäyntien aikana tutustumaan läheisesti lapseen. Hänen tehtävänsä on tukea niin sijaisperhettä kuin sijoitettavaa lasta.

”Mut me ollaa jaettu se tukeminen sillai et sosiaalityöntekijä hoitaa paremmin sitä suhdetta sin biologiseen perheen et meil o niinko sit enemmän se suunta sin sijaisperheeseen ja lapsee”.

”Ei pystykkää kyl jakantuu sillai molempii suuntii tukemaa. Me ollaa kyl lapse asiakassuunnitelmissä ja biologiseen perheeseen asiakassuunnitelmas voidaa ol mukana. Mut meijä tukemine suuntautuu sin sijaisperheeseen päi.”

Kotikäyntien aikana kiinnitetään huomiota lapsen ja sijaisvanhempien vuorovaikutussuhteeseen. Mikäli käynneillä tulee esille perheessä erityisen tuen tarvetta sosiaaliohjaaja opastaa perheen oikean tuen piiriin, mistä apua on kulloinkin saatavilla. Sosiaaliohjaaja dokumentoi alkutuen aikana havainnoistaan lapsen asiakirjoihin ja sosiaalityöntekijää varten. Sosiaaliohjaajat olivat toimineet niin, että he olivat sijaisperheiden tavoitettavissa melko helposti muulloinkin. Sosiaaliohjaajien mielestä ohjaaja toimii viestin välittäjänä sosiaalitoimen ja sijaisperheen välillä. Sosiaaliohjaajat kokivat, että tukikäyntien avulla myös sijaisperhe saa paremmin äänensä kuuluville.

Ohjaajat kokivat että olivat onnistuneet työssään tukemaan lapsia ja sijaisperheitä. Perheet olivat ottaneet jälkeenkäin päin ohjaajiin yhteyttä monenlaisissa asioissa. Sosiaaliohjaajilla oli sellainen käsitys, että myös sijaisperheet olivat alkutukeen tyytyväisiä.

”Se on sijoituksen onnistumisen yks kulmakivi tää alkutuki mun mielestäni. Ja meidän mielestä”.

”Ja yhteydenotto meihin sit jälkeenkäinpäin on helpompaa”.

”Pääasia että käydää ja perheet tietää millon tullaan. Me olla semmosii viesti välittäjiä sosiaalityöntekijälle”.

”Saa lapsikin paremmat mahdollisuudet kertoa miltä tuntuu. Yks poika sano mulle ko käynnit oli tehty, että hän sai puhua ikävistäkin asioista”.

6.2 Kuntien lastensuojelun työntekijöiden ryhmähaastattelujen tulokset

6.2.1 Sijaisperheet tarvitsevat tukea arjessa ja vuorovaikutussuhteissa

Keskustelijoita pyydettiin pohtimaan mihin asioihin heidän mielestään sijaisperheet tarvitsevat tukea. Keskustelijat pitivät tärkeänä, että sijaisperheen arjen sujuminen tulisi olla turvattua. Lastensuojelun työntekijät toivat esille, että taloudellisista asioista tiedottaminen on sijoituksen alkuvaiheessa noussut usein esille. Arjen käytännön asiat olivat ensimmäisissä sijaisperheen kohtaamisissa läsnä. Sijaisperheet halusivat tietoa käytännön pieniin asioihin.

”Se o semmost piente asioitte kyselemist”

”Raha-asioihi puututaa paljo”.

”Käytännö kysymyksii siin o paljo”

Sijaisperheiden tiedetään tarvitsevan tukea erityislapsen käyttäytymisen haasteissa. Keskustelijat tiesivät perheiden tarvitsevan tietoa lapsen mahdollisesta aikaisemmasta oireilusta.

”Jos lapsel o joku diagnoosi nii siitä perhe tarttee tietoo ja olemassa olevist hoitokontakteist tietty myös”.

”Jos lapsi rupee siä perhees käyttäytyy jotenki kummasti nii se herättää sijaisvanhemmis heti kysymyksii ja tue tarvet”.

”Jos lapsi rupee vaik pissaamaa sänky ni ne kysyy et onks tällast ollu hänel ennenki”.

Sijaisvanhempien ohjaus lapsen kasvattamisessa ja tukemisessa on keskustelijoiden mielestä tärkeää. Sijaisvanhemmat voivat olla epävarmoja kun lasta pitää rajoittaa tai epätietoisia miten lapsen kanssa haasteellisissa tilanteissa pitäisi toimia.

”Haastavampii asioit sijaisvanhemmil o et mite toimii käytännös haasteellis tilanteis lapse kans”.

”Miten voin rajoittaa lasta ja muuta”.

Heti sijoituksen alkuvaiheessa tulee esille lapsen biologisten vanhempien kohtaaminen ja mahdolliset vaikeudet siihen liittyen.

”Toi on sit just kans ko ei tiä millai ne biologiset vanhemmat käyttäytyy, ne on aika heikoil siin ne sijaisvanhemmat. Niil ei oo siin oikee mitää suojamuurii”.

6.2.2 Sijaisperheen saama puutteellinen tuki uhkaa perhehoidon sopimusta

Keskustelijoita pyydettiin pohtimaan minkä vuoksi he arvioivat perhehoidon sopimusten purkautuvan. Keskustelijat totesivat, että perhehoitosopimuksen jatkumisella on olemassa uhkatekijöitä. Sijaisperheeseen tuleva lapsi voi olla erityisvaikea tai lapsen tullessa murrosikään voi hänen käytöksensä olla hyvinkin haasteellista.

”Lapsi o vaa nii vaativa, hän ei toivu eikä eheydy”.

”Se mikä kokemus mulla on nii ne on niit teinejä, siitä tulee nii paljo niit hankaluuksii sijaisvanhemmille”.

Perhehoitosopimus saattaa purkautua sen vuoksi, ettei sijaisperhe koe saavansa riittävästi tukea. Sosiaalitoimen antama ohjaus ja tuki koetaan puutteelliseksi tai perheen saama taloudellinen tuki koetaan epäoikeuden mukaiseksi.

”Kun on oikee haasteellinen lapsi ni sitä tukee pitäis olla nii paljo et sijaisvanhempi pystyy jäämää kotii hoitaa”.

”Kyllä tavallaan et jos nyt ruvetaan nipottaa maksuista ni kylä saattaa olla se syy miksi se puretaan kun vaan raha merkitsee niin paljon tänä päivänä, jos joutuu kokeen ettei saa vastinetta ni jotenki se voi olla vaakalaudalla se jaksaminen”.

Keskustelijoiden mielestä muutokset sijaisperheessä voivat aiheuttaa perhehoidon sopimuksen päättymisen. Sijaisperheiden kokemat parisuhdeongelmat ovat yhtä mahdollisia kuin muissakin perheessä. Sijaisvanhemmat voivat ajautua avioeroon.

”Tokihan sitte sijaisvanhempie omas elämäs voi tapahtuu nii isoja muutoksii, avioero tai muuta”.

”Nii iha samallai ko muissaki perheis muutoksia, ei jaksa enää sitte sitä vierasta lasta ko omistaki jo tapellaan”.

Oman haasteensa perhehoitosopimuksen onnistuneelle jatkumiselle tuovat vaikeutuneet ihmissuhdeongelmat. Keskustelijat tuovat esille, että biologiset vanhemmat voivat vaikeuttaa lapsen kiinnittymistä perheeseen. Ihmissuhteet lapsen läheisverkostoon todetaan monasti haasteellisiksi. Lastensuojelun työntekijöillä oli joitakin huonoja kokemuksia sukulaissijoituksiin liittyvistä ihmissuhdeongelmista. Keskustelijat toteavat, että ihmissuhteiden vuorovaikutusta vaikeuttaa myös jos sijaisvanhemmat ovat kovin kokemattomia erityislaster kanssa.

”Jos on voimakkaana oletus et lapsi palais kotiinsa. Sitä pidetään niin voimakkaana yllä ettei laps voikkaa kiinnitty sin sijaisperheeseen”.

”Tai sit on ne sukulaissijotukset, et onki sijotukse aikan paljastunut jotaki ongelmaa ihmissuhteis ja mikää ei oo toiminu suksulaiste keske”.

6.2.3. Perhehoito antaa lapselle hyvän toipumisen mahdollisuuden

Keskustelijoita pyydettiin pohtimaan perhehoidon etuja suhteessa laitokseen lapsen näkökulmasta. Useimmat keskustelijat olivat yhtä mieltä siitä, että perhehoidolla saavutetaan vakaus lapsen elämään. Perheessä lapsi saa normaalin kasvuympäristön ja arjessa on pysyvyyttä. Perhehoidolla saadaan aikaan jotain tuttua ja turvallista. Lapsi saa kasvaa paikassa, jossa kodinomaisuus on todellista. Keskustelijat pitivät tärkeänä, että perhehoitoa tarjotaan aina ensisijaisesti ainakin pienelle lapselle.

”Kuiteski se lapsi saa kokemuksen normaalist perhe-elämästä ja jos se kiintymys on viä aitoo ni se kantaa kyl pitkälle”.

”Kodinomaisuus on todellista perheessä”.

”Lapsi saa kokemuksen normaalist arjest”.

Keskustelijat kertovat perhehoidon etuna olevan myös lapsen toipumisen hyvät edellytykset perheessä. Heidän mielestään lapsella on perheessä hyvät mahdollisuudet eheytyä ja lapsi tulee perheessä paremmin kuulluksi kuin laitoksessa. Sijoitettava lapsi, jolla on erityistarpeita, tulee perheessä huomioiduksi.

”Ni just nää lapset joil on se kiintymyssuhdehäiriö ni perhe pystyy antamaan iha sitä syliä enemmän”.

Keskustelijoita pyydettiin pohtimaan tukikäyntien hyödyllisyyttä. Keskustelussa arvioitiin, että tukikäyntien avulla lapsi nousee keskiöön useammin. Lapsi huomioidaan ja hänen äänensä tulee kuuluville. Keskustelijat arvioivat, että lasta tuetaan tukikäyntien avulla vahvemmin.

”Sit se lapse ääni tulee niinko tos alkutukimallis huomioiduks et se kuuluu se lapsen ääni”.

6.2.4. Lastensuojelun työntekijät haluavat tukea sijaisperheitä Alkutukimallia hyödyntäen

Keskustelijoita pyydettiin pohtimaan Alkutukimallia sen käytännön toteutuksen kannalta omassa kunnassa. Keskustelijoita pyydettiin kertomaan heidän omista kokemuksistaan lapsen kanssa käytettävistä työvälineistä. Alkutukikäyntien yhtenä tarkoituksena on saada hyvä vuorovaikutus sijoitettuun lapseen. Työntekijä pyrkii esimerkiksi toimimaan lapsen kanssa tarkoitettujen työvälineiden avulla. Keskustelijoilla oli paljon kokemusta erilaisista työvälineistä. Kaikissa ryhmissä tuli esille se, että työvälineistä oli eniten kokemusta pääasiassa perhetyöntekijöillä ja sosiaaliohjaajilla.

”Meil perhetyöntekijät käyttää niit välineit”

”Meil on kokemust siit et videointii o käytetty sijaisperhees vuorovaikutus suhteis apuna”.

”Valovoimapeliä on käytetty perhetyäs”.

”Me ollaa käytetty perhetyös vuorovaikutusleikkei”.

Keskustelijoita pyydettiin arvioimaan sitä kuka tai ketkä voisivat omassa kunnassa toteuttaa Alkutukikäynnit. Alkutukimallissa kotikäynneistä on vastuussa sosiaaliohjaaja. Keskusteluun osallistuneet pienten kuntien työntekijät toivat esille, että vaihtoehto kotikäyntien tekijäksi heidän kunnassaan on se ainoa sosiaalityöntekijä, joka toimii lastensuojelussa. Pienet kunnat ilmoittivat keskustelussa myös tarvitsevansa lastensuojelun kehittämisyksiköstä luvattua työparia mukaan kotikäynneille. Eräässä keskustelussa pieni kunta sai apua seurakunnan diakoniatyöntekijältä.

”Kyl mää luule et se olis ny minä sosiaalityöntekijänä meijä kunnas tekemää ne käynnit, että se tulee sen verra kalliiks ostaa perhetyötä sitä varte. Meillä ei oo sosiaaliohjaajaa”.

”Mites tuota voiko käyttää esimerkiks nii et kehittämisyksiköstä olis niinko meijän perhetyöntekijän parina”.

Keskustelussa joidenkin kuntien arvio oli työparivaihtoehdoksi sosiaalityöntekijä yhdessä kunnan oman perhetyöntekijän kanssa.

”No meillä se olis laste asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijä yhdessä”.

Yhdessä keskustelussa nostettiin esille, että työntekijöiden kesken on jo suunniteltu miten Alkutukikäynnit toteutettaisiin. Yhdeksi vaihtoehdoksi he olivat todenneet kahden sosiaalityöntekijän tekemät tukikäynnit yhdessä.

”Me puhutti jo tosa ko tultii tänne. Et meil se olis varmaa perhetyöntekijä parina jos lapsel on ollut sitä perhetyötä palveluna ja sit yhdessä sen sijaishuollosta vastaavan sosiaalityöntekijän kans. Meillä on jaettu avohuolto ja sijaishuolto omat sosiaalityöntekijät niihi. Mutta jos lapsel ei oo ollu sitä perhetyöt nii sitte meilt lähtis siihe kotikäynneil kaks sosiaalityöntekijää, toine avohuollost ja sit se sijaishuollo sosiaalityöntekijä. Vaik siin olis kolmantena viä se perhetyöntekijä nii mää ajattele et se satsaus kannattaa”.

Keskusteluissa esiintyi myös jonkin verran epävarmuutta siitä kuka käytännössä voisi kunnassa toteuttaa Alkutukikäynnit.

”Mun mielest meil on semmone ajatus et se olis joku sosiaaliohjaajist tai sitte perhetyöntekijä. Sosiaalityöntekijät ei kyl kerkee meil o nii paljo asiakkait”.

”Onks se sit sillai et piente kuntie pitäis miettii sitä ostopalveluu. Iha niinko myöntäis sen tilanteen et se on niinku tämmönen”.

Keskustelijat olivat tutustuneet Alkutukimalliin. Heidän mielestään vastuu tukikäynneistä sopii hyvin sosiaaliohjaukseen. Eräällä keskustelijalla oli ennalta omaa myönteistä kokemusta tukikäynneistä sosiaaliohjaajana. Keskustelijat pitivät tärkeänä, että tehtävä

olisi kuitenkin nimetty jollekin työntekijälle. Keskustelijat toivat esille, että vastuuhenkilö pitäisi miettiä ja päättää kuitenkin aina tapauskohtaisesti.

”Sosiaaliohjaaja jolla on selkeästi määritelty et se hänelle kuuluu ni sillo mää ajattele et se kyl toimii”.

”Tapauskohtasest pitää määritellä kenen on vastuu käynneist”.

”Mut pienes kunnas et kullonki kuka menee ni se sopimine o helpompaa. Se täytyi olla iha tapauskohtasesti et kene se vastuu on käynneist, mut yhtälaila se voi olla sosiaalityöntekijä, tilanteest riippue”.

Keskustelijoita pyydettiin pohtimaan minkälaiseksi sosiaaliohjaus pitäisi tukikäynneillä muodostua. Keskustelijoiden mielestä tukikäynneillä pitäisi kiinnittää erityistä huomiota vuorovaikutussuhteisiin lapsen ja sijaisvanhempien välillä. Heidän mielestään myös sijaisvanhempien ohjaaminen haasteellisissa tilanteissa lapsen kanssa on tärkeää. Ohjauksen tehtäväksi nähtiin myös sijaisperheen tilanteen rauhoittaminen tarvittaessa rajaamalla lapsen sukulaisten yhteydenpitoa sijaisperheen suuntaan. Keskustelijat pitivät Alkutukimallin kotikäyntien suunniteltuja teemoja hyvinä.

”Siihe vanhempie ja lasten vuorovaikutukseen et mite se pelittää ja käydä keskusteluu eriksee kaikkie perhee jäsenite kans”.

”Usei semmoset sukulaiset aktivoituu jokka ei oo lasta tavannukkaa pitkää aikaa, ni sijaisperhe on iha ihmeissää. Ni täs kohtaa on sosiaalityöllä tärke rooli rajata se tilanne ja rauhoittaa sitä”.

”Mää luule et nää mallin teemat on iha hyvii, täällähän on se kiintymyssuhde, vuorovaikutus ja miten on asiat edistyny lapsella ja yhteistyö syntymävanhempie kans ja sosiaalitoimeen ja lapsen ajatukset on otettu mallissa huomioon”

Keskusteluissa nousi esille, että kotikäynnit tulee toteuttaa suunnitelman mukaan. Keskustelijoiden näkemyksen mukaan sijaisperheiden tulee olla etukäteen tietoisia

tukikäynneistä ja sijaisperheille tulee selvittää tukipaketin sisältöä teemoineen. Katsottiin myös tärkeäksi, että käynnit toteutetaan niin, että malli toimii runkona. Kuitenkin asioita tulee pohtia aina tapauskohtaisesti keskustelijoiden mielestä.

”Suunnitelmallisuus on helpompi toteuttaa jos on joku selkee sapluuna jota toteuttaa. Tiedetään etukäteen et mitä asioita käydään läpi. Se auttaa ko on tällaiset teemat tiedos ja se rakenne”.

Keskustelijoita pyydettiin vielä pohtimaan voidaanko heidän arvionsa mukaan kotikäynnit sijoituksen alussa toteuttaa, mallin mukaisesti, heidän omassa kunnassaan. Useimmat keskustelijat olivat sitä mieltä, että malli heidän kunnassaan voidaan toteuttaa. Keskusteluissa nousi esille, että mallia haluttiin ainakin kokeilla. Epävarmuutta joidenkin kuntien työntekijöissä kuitenkin ilmeni kuntien resurssien riittävyyden osalta.

”Kyllä meillä voidaan toteuttaa se”.

”Kokeilemalla sen näkee et mitä se tuo tullessaan”.

”Kyllä ehdottomasti määhän näkisin et mitä nois vanhoissaki sijoituksis on nii et olisko näis mones ollu paremmin ja monest murheest säästyty jos olis pystytyt panostaa aikoinaan enemmän sille sijoitukseen alkuun, se kyl maksaa ittes takasi”.

”Kokeilemal varmaa kannattaa jos kerra kehittämissyksiköstä saadaan työpari ni saadaan kyl juurrutettua iha eri tavalla ja meilläki o vakituinen perhetyöntekijä taas”.

Keskustelijoita pyydettiin pohtimaan minkälaista etua tukikäynneillä sijaisperheisiin voidaan saavuttaa. Heidän mielestään luottamus sosiaalitoimintaan kohtaan on mahdollista lähteä alkuun tukikäyntien avulla. Sosiaalitoimen yhteyttä sijaisperheeseen pidettiin keskusteluissa tärkeänä. Keskustelijat pohtivat, että tukikäynneillä pystytään huomioimaan koko perhe. Sijaisperheen oman sitoutumisen perhehoidon sopimukseen

käytännössä arvellaan kehittyvän paremmin kun suunnitelmallisia tukikäyntejä sosiaalitoimesta tehdään.

”Kyl määhän luule et se olis erittäi hyvä sekä työntekijäl et sil perheel. Siin oppis tuntee ja havainnoimaa ja tavallaan saavutettaisiin semmonen luottamuksellinen suhde puolin ja toisin”.

”Se tukeminen on semmonen asia mihi kannattaa satsata”.

”Sijaisvanhemmat voi ajatella et nyt ko ne tulee meille nii mulla on lupa puhua ja kysyä”.

Keskustelussa tuotiin esille, että sosiaalityöntekijän havainnointimahdollisuudet paranevat tukikäyntien avulla. Kun kotikäyntejä tehdään suunnitellusti sijaisperheen arvioidaan yhteydenpidon helpottuvan huomattavasti. Tiedonkulku lapsen omille vanhemmille tilanteesta paranee.

”Sosiaalityöntekijä mahdollisuudet havainnoida lapsen sopeutumista perheeseen paranee”.

”Ongelmat tuodaan helpommin esille kun tapaamisia on usein”.

Keskustelussa arvioitiin, että tukikäyntien avulla lapsi nousee keskiöön useammin. Lapsi huomioidaan ja hänen äänensä tulee kuuluville. Keskustelijat arvioivat, että lasta tuetaan tukikäyntien avulla vahvemmin.

”Sit se lapse ääni tulee niinko tos alkutukimallis huomioiduks et se kuuluu se lapsen ääni”

Lopuksi keskustelijoilta pyydettiin mielipiteitä ja ajatuksia Alkutukimallista. Keskusteluissa pidettiin mallia hyvänä. Keskustelijat toivat esille lastensuojelun lakimuutoksen, joka astuu voimaan vuoden 2012 alusta. Siinä edellytetään, että lapsi sijoitetaan aina ensisijaisesti perheeseen. Keskustelijat pitivät hyvänä asiana, että

sijaisperheiden tukemiseen on luotu malli sijoituksen alkuvaihetta varten. Eräässä keskustelussa pidettiin tavoittelemisen arvoisena sitä, että alkutuki kirjattaisiin perhehoidon sopimukseen.

”On paljo helpompi lähtee keskustelee ko on joku tietty malli”.

”Helposti ajattelee et kuinka sit saa sovitettuu niit aikoi kalenterii. Mut se helpottaa sit kuintenki aja kans. Se vois kyl kirjata iha sin perhehoidosopimukseen tämän Alkutuen”.

7. POHDINTA

7.1 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksessa, jossa on mukana yksilöitä, on kaikilla oikeus pysyä nimettömänä. Henkilöt eivät saa olla tunnistettavissa tutkimuksen raportissa. Tutkimuksessa kerätty tieto on luottamuksellista. On tärkeää huomioida kenellä on oikeus käsitellä tutkimusaineistoa. Tutkittavilla on oikeus odottaa tutkijalta vastuuntuntoa. Tutkijan on otettava huomioon jokaisen ihmisarvo ja loukkaamattomuus. (Soininen 1995, 129-130.)

Tutkimuksen tekemistä varten saatiin tutkimuslupa kunnilta ja Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksiköltä. Tutkimusraportissa huolehdittiin tutkittavien oikeudesta pysyä nimettömänä. Opinnäytteessä on mainittu nimeltä ainoastaan Satakunnan kehittämissyksikön johtava sosiaalityöntekijä Marketta Raivio, sekä työssään Alkutukea jo käyttäneet sosiaaliohjaajat Minna Valli ja Anne Jalonen. Tutkimusaineisto jäi ainoastaan opinnäytetyöntekijän käyttöön tätä opinnäytettä varten. Haastatteluista saadut tulokset esitettiin raportissa avoimesti ja rehellisesti mitään muuttamatta.

Arvioitaessa laadullista tutkimusta ei ole olemassa yhtä yksiselitteistä tapaa punnita sen luotettavuutta, koska kvalitatiivisen tutkimuksen joukkoon kuuluu hyvin erilaisia tutkimusperinteitä ja lähestymistapoja. Ei ole olemassa vain yhtä selitystä todellisuudesta,

vaan niitä on olemassa useita, koska kullakin yksilöllä on omat kokemukset ja oma totuus.(Helakorpi 1999, 71.)

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy reliaabelius eli tulosten toistettavuus. Kahden eri tutkijan tulisi päätyä tutkimuksessa samanlaisiin tuloksiin. Luotettavuuteen liittyvä toinen käsite on validius, joka merkitsee tutkimus menetelmän toimivuutta. Esimerkiksi haastattelun teemojen avulla pitäisi saada vastauksia niihin asioihin, joita tutkija on alun perin tarkoittanut. (Hirsjärvi ym. 2004, 216-217.)

Luotettavuuden lisäämiseksi opinnäytetyössä on pyritty kuvaamaan hyvin tutkimuksen eteneminen ja haastattelujen kulku. Tämän tutkimuksen kohteena oli Satakunnassa lastensuojelun työntekijät monesta ammattiryhmästä. Keskustelijat edustivat tyypillistä ryhmää mutta esimiesten näkökulma jäi vähäiseksi. Alkutuen toteuttaminen lähtee käyntiin toivottavasti pian kaikissa Satakunnan kunnissa. Sen vuoksi tutkimustulokset eivät ole samanlaisina toistettavissa, sillä vastaavien haastattelujen toteuttaminen myöhemmin samoilla henkilöillä toisi heidän kokemustensa perusteella ehkä hieman erilaisia tuloksia. Toisen tutkijan ymmärtämä totuus olisi ehkä toisenlainen. Apuna lastensuojelun työntekijöiden kokemusten ymmärtämisessä on ollut opinnäytetyön tekijän oma työskentely lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtävässä opinnäytteen edetessä. Teoriatieto mm. sijaisperheiden tuen tarpeesta osoittautui välttämättömäksi, jotta tutkija tulkitse lastensuojelun työntekijöitä oikein.

Haastattelujen teemoja laadittaessa käytettiin apuna Porin ja Rauman sosiaaliohjaajien kokemuksia, jotka ovat työssään käyttäneet Alkutukimallia. Teemojen kautta keskustelujen avulla haluttiin saada vastaus tutkimuskysymyksiin. Tietoa pyrittiin vahvistamaan luomalla vapaan keskustelun tunnelma ryhmähaastatteluihin. Haastattelujen teemoja ei esitetä. Mutta teemat käytiin läpi etukäteen Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön johtavan sosiaalityöntekijän Marketta Raivion kanssa. Yhdessä järjestimme teemat mielestämme edulliseen järjestykseen. Esimiesten runsaampi osanotto olisi ollut keskusteluille antoisaa. Haastattelijana pyrin pitäytymään mahdollisimman ulkopuolisena haastatteluissa eikä keskustelijoita johdateltu aiheissa. Haastateltavat osallistuvat keskusteluihin innokkaasti ja vapautuneesti. Useimmat keskustelijat olivat toisilleen tuttuja henkilöitä.

7.2 Tutkimustulosten tarkastelua sosiaaliohjaajien kokemuksista

Sosiaaliohjaajat, jotka työssään ovat jo käyttäneet Alkutukimallia sijaisperheiden tukemisessa, ovat kokemukseensa tuen antamisesta tyytyväisiä. Mallin mukaan tehdyt kotikäynnit mahdollistivat suunnitelmallisen tuen antamisen sijaisvanhemmille ja sijoitetulle lapselle.

Tukemalla jatkuvuutta ja pysyvyyttä lapsen elämässä tuetaan samalla mahdollisuutta eheään elämäntarina. Lapselle on tärkeää saada tietoisuus siitä, että hänestä pidetään huolta ja sijaisvanhemmat ovat sitoutuneet häneen. Sijaisvanhemmilta edellytetään monenlaisia valmiuksia. Perhehoidon sosiaalityöllä tulee olla valmiudet tukea sijaisvanhempia erilaisten tukitoimien ja täydennyskoulutuksen avulla. Perhehoitoa ei pidä jättää kokonaan yksin sijaisvanhempien varaan. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 127.)

Sijaisperheiden luottamus sosiaalitointa kohtaan lähti kehittymään tukikäyntien aikana. Sosiaaliohjaajat dokumentoivat tietoa kotikäynneillään lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle ja lapsen asiakirjoihin. Sijaisperheessä esiintyneet alkuvaiheen ongelmat nostettiin jo varhain esille. Kotikäyntien merkitys nousi, koska sosiaaliohjaajat arvioivat, että niiden avulla sijoituksen keskeytymisen riskit vähenivät. Sosiaalityöntekijöiden työtaakkaa pystyttiin tukikäyntien avulla keventämään.

Sosiaaliohjaajilla oli käsitys siitä, mitä erityisosaamista vaaditaan sosiaaliohjauksessa kun halutaan tukea sijaisperhettä. Ohjaajan tulee olla perehtynyt sijaishuoltoon ja perhehoitoon. Työntekijöillä tulee olla kattavat tiedot sijoitettavan lapsen menneisyydestä ja sijaisperheen tilanteesta. Vahvana oli noussut esille, että sosiaaliohjauksessa vaaditaan hyvää kuuntelijan taitoa. Tukikäynneillä tarvitaan myös käsitys siitä millainen on lapsen normaali kasvu ja kehitys. Sijoitettavalla lapsella on monesti erityistarpeita. Sosiaaliohjaajat olivat kokeneet, että usealla sijoitettavalla lapsella on kiintymyssuhdehäiriö.

Englantilainen psykoanalytikko ja psykiatri John Bowlby (1953) perehtyi 1940-luvulla lasten kasvatukseen ja hoitoon. Saamansa tiedon perusteella hän loi kiintymyssuhdeteorian, joka on esitelty hänen 1953 ilmestyneessä kirjassaan ”Child care

and the growth of love”. Bowlbyn käsityksen mukaan ihmisen persoonallisuuden kehittymiselle ovat ratkaisevia lapsuuden varhaiset vuorovaikutussuhteet. Mikäli lapsi ei ole saanut kokea turvallista, lämmintä ja jatkuvaa suhdetta äitiinsä, tai muun jatkuvassa suhteessa lapseen olevan henkilön kanssa, tai hän sen muodostettuaan menettää vuorovaikutussuhteen on sillä lapsen tulevalle kehitykselle vakavat seuraukset. Kiintymyssuhdeteorialla pyritään ymmärtämään ja kuvaamaan varhaisten ihmissuhteiden vaikutusta myöhempään elämässä selviytymiseen, lapsuuden tovereista aikuisiän parisuhteeseen ja omaan vanhemmuuteen saakka. Bowlbyn (1953) mukaan lapset, joilla on ollut läheinen suhde äitiin, kärsivät sijoituksen aiheuttamasta erosta enemmän. Lapset joilta läheinen kokemus puuttuu ovat henkisesti kehityksessään joutuneet kokemaan vauriota niin paljon, että heidän on tulevaisuudessa myöhemminkään itse vaikeaa rakastaa toista ihmistä. Tästä seuraa myös, että heidän on vaikeata solmia uusia kiintymyssuhteita. (Bowlby 1953, 25-26.)

Sosiaalihjaajat olivat sitä mieltä, että trauman kehittymisestä lapselle on hyvä olla riittävä käsitys tuettaessa lasta. Erityisesti lapsen tukemisessa tarvitaan kattavat tiedot auttamistahoista. Sosiaalihjaajien kokemuksen perusteella lapsen kanssa työskentelyyn tarkoitettavia työvälineitä (esim. aikajana, sukupuoli, ajan käyttö ympyrä, tunnesydän ja Theraplayn menetelmiä) tarvitaan, jotta päästään lähelle lasta ja hänen tilannettaan. Sosiaalihjaajat kokivat, että tärkeinä ominaisuuksina heidän työssään on tilannetaju ja tunneäly. Ennen kuin lapsi sijoitetaan perheeseen niin sijaisvanhemmille tarjotaan Pride – koulutusta (Parent`s Research Information Development Education). Sijaisperhettä tukevan työntekijän on hyvä olla tietoinen Pride - valmennuksen sisällöstä.

Sosiaalihjaajien kokemuksen mukaan on tärkeää päättää tukikäyntien ajankohdat sijaisperheeseen heti sijoituksen alkaessa. Ohjaajat olivat menelleet mallin mukaisesti toteuttaen neljä kotikäyntiä ensimmäisen puolen vuoden aikana sijoituksen alkamisesta. Kotikäyntien lisäksi sosiaalihjaajat olivat helposti sijaisvanhempien saavutettavissa puhelimitse. Ohjaukselliseksi tehtäväksi sosiaalihjaajat kokivat lapsen ja sijaisvanhempien vuorovaikutuksen tukemisen. Työskentelyssään ohjaajat pyrkivät toimimaan koko ajan suunnitelmallisesti ja selkeästi. Kotikäynnit perustuivat teemoihin joiden pohjalta työskenneltiin. Sosiaalihjaajat olivat ottaneet päävastuun kotikäynneistä sijaisperheisiin. Ohjaajat kokivat tärkeäksi roolikseen toimia viestin välittäjänä lapsen asioista vastuussa olevalle sosiaalityöntekijälle.

7.3 Tutkimustulosten tarkastelua lastensuojelun työntekijöiden ryhmähaastatteluista

Teemallisissa ryhmähaastatteluissa lastensuojelun työntekijät pohtivat sijaisperheiden tukemista. Keskustelijoiden tiedossa oli, että Suomessa pyritään lisäämään perhehoitoa laitoshoidon sijaan. Lastensuojelulakimuutos 2012 vuoden alusta lähtee siitä, että sijoitettavan lapsen näkökulmasta on tärkeää tarjota hänelle mahdollisuus kasvaa ensisijaisesti perheessä.

Keskustelijat pitivät tärkeänä, sitä että sijaisperheen arjen sujuminen turvataan sosiaalitoimen taholta. Taloudellisista asioista tiedottaminen ja asioiden sujuminen jouhevasti oli koettu merkitykselliseksi heti sijoituksen alkuvaiheessa. Keskustelijat tiesivät sijaisvanhempien tarvitsevan tietoa sosiaalitoimesta arjen pienissä asioissa.

Huostaan otetut lapset ovat usein erityislapsia ja sijaisvanhemmat tarvitsevat tukea erityislapsen käyttäytymisen haasteissa. Lapsen kasvattaminen ja tukeminen hänen joutessaan eroon omista vanhemmistaan on jo sinänsä ongelmallinen tilanne. Sijaisvanhemmat ovat monesti epävarmoja tai hämillään miten rajoittaa lasta ja miten pitäisi toimia hänen kanssaan. Keskustelijoiden kokemuksen perusteella sijaisvanhemmilla tulisikin olla etukäteen tietämystä erityislasten hoidosta. Heti sijoituksen alussa sijaisvanhempien täytyy pohtia mitä liittyy lapsen biologisten vanhempien kohtaamiseen.

Sijoitettaessa lapsi kodin ulkopuolelle hän on jo kokenut menetyksiä. Useimmilla heistä on kokemuksia kaltoinkohtelusta, huolenpidon laiminlyönnistä ja erilaisesta hyväksikäytöstä. Nämä lapset eivät ole saaneet kokea turvallista lapsuutta omien vanhempiensa kanssa. Perhehoidossa lapsella tulee olla mahdollisuus käsitellä menetyksiään. Sijaisvanhempien tehtävänä on auttaa lasta selviytymään kokemuksistaan ja käymään läpi tunteitaan. (Back-Kiiänmaa & Hakkarainen 2008, 128.)

Sijaisperhe tarvitsee jo etukäteen tietoa lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja mahdollisista erityistarpeista. Menetysten ja mahdollisten traumaattisten tapahtumien takia lapsi saattaa oirehtia voimakkaasti. Varsinaista tukea ja yksilöityä tietoa tarvitaan alkuvaiheessa kun lapsi on sijoitettu perheeseen. (Back-Kiiänmaa & Hakkarainen 2008, 129.)

Keskustelijat arvioivat, että sijoituksen jatkumiselle on olemassa uhkatekijöitä. Sijaisperhe voi kokea, etteivät he saa riittävästi tukea. Sosiaalitoimen antama tuki voi olla heille pettymys tai sijaisvanhempien näkökulmasta perheen saama taloudellisen tuen saamisessa koetaan epäoikeudenmukaisuutta. Uhkatekijänä perhehoidon sopimuksen jatkumiselle nähtiin myös erittäin vaativa lapsi ja se, että kiintymyssuhdetta lapseen on vaikeaa luoda. Lapsi ei ehkä kykene ottamaan vastaan sijaisvanhempien tarjoamaa huolenpitoa. Sijaisperheessä myös parisuhde joutuu uudelleenlaiselle koetukselle. Muutokset ovat mahdollisia myös sijaisperheessä ja joskus myös sijaisvanhemmat päätyvät eroon. Muutokset voivat aiheuttaa perhehoidon sopimuksen purkautumisen.

Alkuvaiheessa sijaisperheelle on tärkeää, että kiinteät tukimuodot on luotu. Ammattitaitoisen sosiaalityöntekijän tukea pidetään korvaamattomana ja mahdollisuutta saada konsultaatiota. Yhteisiin tapaamisiin pitäisikin olla mahdollisuus ainakin kerran kuukaudessa. Sijaisvanhempien oman parisuhteen hoitamiselle pitäisi olla myös mahdollisuuksia. Sijoitus vaikuttaa koko perheeseen. Perheen muille lapsille tulee antaa riittävästi tietoa ja tilaisuuksia työstää perheen muutoksia. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 142.)

Heti sijoituksen alussa sijaisvanhempien täytyy pohtia mitä liittyy lapsen biologisten vanhempien kohtaamiseen. Keskustelijoiden mielestä biologiset vanhemmat voivat vaikeuttaa lapsen kiinnittymistä perheeseen. Lapsen oma lähiverkosto voi olla erittäin haasteellinen sijaisvanhemmille ja heidän on vaikeaa ylläpitää lapsen suhteita läheisiinsä positiivisesti. Sijaisvanhemmat tarvitsevat sosiaalitoimesta tukea pitäessään yllä yhteyttä lapsen läheisverkostoon ja biologisiin vanhempiin.

Pirjo Tuovila (2008) kertoo kokemuksistaan kirjoittamassaan artikkelissa *Menetykset ja lapsen kehitys*. Pirjo Tuovila on työskennellyt pääasiassa sijaishuollon työnhajajana, kouluttajana ja terapeuttina yli kymmenen vuoden ajan. Hän on työssään seurannut miten toimivalla eri osapuolten välisellä yhteistyöllä voidaan saavuttaa uskomattoman hyviä tuloksia. Hän toteaa, että sen edellytyksenä on, että sijoituksen perusteet ovat kunnossa. Lapselle täytyy taata rauha kasvaa ja lupa kiintyä uusiin sijaisvanhempiinsa. Usein tähän kuluu huomattavasti aikaa. Tuovilan mukaan on myös niitä tarinoita, joissa ylläpidetään illuusiota lapsen kotiinpaluusta mystisellä tavalla, vaikka ei kenelläkään ole mitään realistista näköalaa vanhempien kuntoutumisesta riittävän kyvykkäiksi vanhemmiksi

hoitamaan omaa lastaan. Tämän seurauksena lasta ei voida lähteä kiinnittämään uuteen kotiinsa, rakentamaan hänen tulevaisuuttaan näiden uusien ihmisten hoivissa ja työstämään lapsen kokemia menetyksiä. Kaikkien osapuolten kannalta tällainen tilanne on vahingollinen ja estää uuden kehittymisen. Tuovila kirjoittaa, että on tilanteita, joissa lapsi on itse valmis kiinnittymään uuteen kotiinsa mutta hänellä ei ole siihen omien vanhempiansa tai sukunsa lupaa. (Tuovila 2008, 32-33, 48.)

Keskustelijat katsoivat, että perhehoidolla saavutetaan etuja lapsen elämässä. Perhehoidossa lapsen elämä on vakaata ja tuttua. Erityisesti pienelle lapselle tulisi aina tarjota perhehoitoa laitoksen sijaan. Perheessä lapsen lähellä olevat aikuiset ovat koko ajan samat henkilöt, eikä heidän työvuoronsa pääty. Kodinomaisuuden arvioitiin olevan todellista. Perheessä lapsi saa kokemuksen normaalista arjesta ja rutiineista. Keskustelijoiden kokemuksen perusteella lapsella on hyvät toipumisen mahdollisuudet perhehoidossa. Lapsen mahdolliset erityistarpeet tulee paremmin huomioiduksi perheessä kuin laitoksessa. Perheessä lapsi saa mahdollisuuden luoda kiintymyssuhteen sijaisvanhempiansa ja eheytyminen voi alkaa.

Pirjo Tuovila (2008) kirjoittaa perhehoidon eduista artikkelissaan Menetykset ja lapsen kehitys. Lapsi, jonka kiinnittyminen on valikoimatonta, hän kokee tarvitsevansa jatkuvasti kenen tahansa huomiota. Hänelle aikuisen ja toisen ihmisen tarve on erittäin suuri. Hänelle ei ole koskaan rakentunut todellista riippuvuus- ja luottamussuhdetta kehenkään. Tuovila (2008) toteaa olevan tärkeää, että sijaishuollossa aletaan rakentaa syvällistä tunnesuhdetta hoitaviin aikuisiin. Tarvitaan joku aikuinen, joka kiinnittyy erityisesti tähän lapseen. Perhehoidossa tilanne on helpompi luoda, koska perheen vanhemmat ovat aina läsnä. (Tuovila 2008, 42.)

Keskustelijat olivat sitä mieltä, että sijaisperheiden tukemisesta on hyötyä monipuolisesti. He arvioivat, että luottamus sosiaalitoimen suuntaan lähtee kehittymään suunnitelmallisten kotikäyntien avulla. Kun Alkutukimallia toteutetaan sosiaalitoimen yhteydenpito sijaisperheeseen muodostuu säännölliseksi. Sosiaalitoimen työntekijästä tulee perheelle tuttu henkilö. Keskustelijat pohtivat, että kotikäynneillä kyetään hyvin huomioimaan koko perhettä. Sijaisperheen sitoutuminen perhehoidon sopimukseen arvioitiin olevan syvällisempää kun perheeseen pidetään suunnitelmallista yhteyttä. Sosiaalitoimen havainnointimahdollisuudet lapsen sopeutumisen etenemisestä ja

sijaisperheen tilanteesta paranevat. Lapsen omilla vanhemmilla on paremmat mahdollisuudet saada tietoa lapsen tilanteesta. Keskustelijat arvioivat, että tukikäynneillä lapsi tulee paremmin esille ja nostetaan tilanteen keskiöön useammin. Kotikäynnit suunnitellaan niin, että lapsi huomioidaan ja hänen äänensä tulee kuuluville. Alkutuen myötä lasta tuetaan tilanteessa myös vahvemmin.

Porissa ja Raumalla Alkutuen kotikäynneistä on ollut vastuussa nimetty sosiaaliohjaaja. Keskustelijat arvioivat yhdessä Alkutukimallin käyttöön ottamisen toteutusta omassa kunnassaan. Useissa kunnissa lastensuojelussa työskentelee yksi sosiaalityöntekijä ja joissakin sosiaalityöntekijän lisäksi perhetyöntekijä. Näissä kunnissa päävastuu Alkutuesta arvioidaan olevan sosiaalityöntekijällä ja keskustelijat halusivat etsiä hänelle tapauskohtaisesti työparia. Työparivaihtoehdoksi useat pienet kunnat odottavat Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön tukea. Toiset kunnat esittivät työparivaihtoehtokseen sosiaalityöntekijän kanssa perhetyöntekijän. Joissakin kunnissa lastensuojelun työtehtävät on jaettu niin, että yhden sosiaalityöntekijän vastuulla on kaikki kunnan sijaishuollossa olevat lapset. Näistä yksi kunta halusi antaa tälle sijaishuollon sosiaalityöntekijälle vastuun myös Alkutuen antamisen sijaisperheille ja työparivaihtoehto haluttiin arvioida aina tapauskohtaisesti. Keskusteluissa esiintyi myös jonkin verran epävarmuutta siitä kuka lopulta käytännössä voisi omassa kunnassa toteuttaa Alkutuen antamisen. Jotkut keskustelijat arvioivat työntekijämäärän olevan yleisesti niukkaa ja sen vuoksi olivat epävarmoja Alkutuen käynnistämisestä.

Keskustelijat olivat tutustuneet etukäteen Alkutukimalliin. Heidän mielestään tukikäynnit sijaisperheisiin ovat työotteeltaan selkeästi ohjauksellisia. Tehtävä sopisi heidän mielestään siis hyvin sosiaaliohjaajalle. Keskustelijat pitivät tärkeänä asiana, että vastuu kotikäynneistä nimetään jollekin työntekijälle mutta aina tapauskohtaisesti. Kotikäynneillä pitäisi kiinnittää erityistä huomiota lapsen ja sijaisvanhempien vuorovaikutussuhteisiin. Sijaisvanhempien tulisi saada ohjausta haasteellisiin tilanteisiin lapsen kanssa. Keskusteluissa tuli esille, että kuntien perhetyöntekijöillä oli eniten kokemusta lasten kanssa käytettävistä työvälineistä. Kuitenkin kaikilla keskustelijoilla oli niistä ainakin jonkin verran kokemusta.

Keskustelijat pitivät Alkutukimallissa olevia kotikäyntien teemoja hyvinä. Heidän mielestään kotikäynnit tulisikin toteuttaa joustavasti suunnitelman mukaan niin, että malli

toimii runkona. Asioita tulee pohtia aina etukäteen tapauskohtaisesti. Tukikäyntejä suunniteltaessa tulee ottaa huomioon ennen kaikkea kyseisen sijaisperheen ja lapsen tarpeet. Keskustelijat pitivät tärkeänä myös sitä, että sijaisperhe on etukäteen tietoinen tulevasta Alkutuesta ja sen suunnitelmallisesta kulusta. Melkein kaikki keskustelijat olivat sitä mieltä, että Alkutuki voidaan heidän kunnassaan käynnistää mallia soveltaen.

Keskustelun lopuksi tuotiin esille omia ajatuksia Alkutukimallista. Keskustelijat pitivät mallia hyvänä. Jossakin keskustelussa painotettiin sitä, että sijaisperheen tukeminen alussa hyödyttää kaikkia osapuolia myöhemminkin. Erityisesti nämä kunnat odottivat innokkaasti Alkutuen aloittamista. Ne keskustelijat, jotka olivat Alkutuen toteuttamisesta epävarmoja halusivat ainakin kokeilla mallia. Keskustelijat olivat sitä mieltä, että valmiin mallin olemassaolo helpottaa tuen antamista ja antaa kotikäynneille hyvän rungon. Keskustelijat pohtivat tulevaa lastensuojelulain muutosta, jossa sijoitettavalle lapselle edellytetään ensisijaisesti tarjottavan perhehoitoa. Heidän mielestään sijaisperhe tarvitsee tukea sosiaalitoimesta erityisesti sijoituksen alkuvaiheessa. Luottamus sosiaalitointa kohtaan pitäisi luoda heti alussa. Keskusteluissa nousi esille, että Alkutuki pitäisi kirjata perhehoidon sopimukseen valmiiksi.

7.4 Jatkotutkimusehdotuksia

Kokosin opinnäytteeni tutkimustuloksista, Porin ja Rauman sosiaaliohjaajien kokemusten perusteella, ryhmähaastatteluissa käytettävät teemat. Heidän kokemuksiansa avulla sain itse käsityksen siitä miten Alkutukimalli toimii käytännössä. Ryhmähaastattelujen perusteella sain käsityksen siitä, miten tulevaisuudessa aiotaan muualla Satakunnassa mallintaa käytännössä Alkutukimalli. Kun sijaisperheitä on kunnissa tuettu suunnitelmallisesti jonkin aikaa kertyy käytännöstä hyvää kokemusta. Myöhemmin sijaisperheiden näkökulmasta ja heidän kokemuksistaan tulee tehdä tutkimusta siitä kuinka vaikuttavaa tuki on ollut heidän omasta mielestään.

Omassa opinnäytteessäni haastateltavat olivat lastensuojelun ammattilaisia, on mielenkiintoista saada tietää, minkälaisia tuloksia samasta aihepiiristä saadaan myöhemmin sijaisperheiltä. Tutkimuksessa tulee kartoittaa, sijaisvanhempien kokemuksia Satakunnan alueelta, vaikkapa vuoden kuluttua.

7.5 Pohdintaa omasta opinnäytetyöprosessista

Ylemmän ammattikorkeakouluopintojen edetessä minulle oli hankalaa löytää opinnäytteen aihetta. Olen tehnyt pitkään työtä sosiaalialalla eri tehtävissä ja aihe valikoitui luonnollisesti sieltä. Ensimmäisen aiheen valittuani ryhdyin jo keräämään aineistoa mutta se jäi kovin ohueksi, eikä tuntunut lopulta mielekkäältä. Opintojen aikana vaihdoin työpaikkaa paljon haasteellisimpiin tehtäviin ja senkin vuoksi opinnäytteen lopullinen aiheen valinta viivästyi. Lisäksi henkilökohtaisessa elämässäni iäkäs läheiseni sairastui ja arjen käytännön muutokset tuottivat monenlaista huolta kunnes asiat järjestyivät uomiinsa.

Keväällä 2011 menin keskustelemaan Marketta Raivion kanssa ja pyysin häneltä aihetta, joka hyödyttäisi lastensuojelun kehittämistä. Keskustelumme pohjalta aihe löytyikin minulle ja olin siitä heti alusta pitäen oikein kiinnostunut. Terveystieteiden edistämisen ja hyvinvoinnin näkökulma tuntui sisältyvän kiinteästi Alkutukimalliin. Lisäksi aihe oli minusta varsin ajankohtainen juuri nyt lastensuojelussa ja se tuntui minulle itselleni läheiseltä, koska työskentelen lastensuojelussa sosiaalityöntekijänä. Kokonaisuudessaan käytin opinnäytteeseen aikaa hieman alle vuoden ajan. Haastattelujen sopimiseen ja järjestämiseen kului yllättävän paljon aikaa.

Minusta on ollut mielenkiintoista tutustua aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen. Teorian yhdistämistä käytännön kokemuksiini olen saanut ymmärryksen sijaisperheiden tukemisen merkityksestä. Ohjaavalta opettajalta olen saanut opastusta, mikä on muodostunut tärkeäksi tueksi välillä yksinäisessä opinnäytetyöprosessissa. Tuesta olen kiitollinen. Oma perhe on tukenut minua myös suoden minulle rauhan työskennellä. Tästä kiitos kuuluu erityisesti miehelleni.

Olen aina ollut kiinnostunut asioiden pohtimisesta, työn kehittämisestä ja työn vaikutusten arvioimisesta. Tämän opinnäytteen kautta olen saanut olla mukana lastensuojelun työskentelyn kehittämisessä. Olen kokenut, että opinnäytetyöni aihe on ennen kaikkea sen ajankohtaisuuden vuoksi, kiinnostava. Uskon tulosten osaltaan innostavan lastensuojelun työntekijöitä käynnistämään Alkutuki omassa kunnassaan. Haastateltavat ovat todenneet Alkutukimallin olevan hyvä runko tuen antamisessa sijaisperheille.

LÄHTEET

Back-Kiianmaa, R & Hakkarainen P. 2008. Artikkele Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet ryhtyä sijaisvanhemmiksi. Teoksessa Ketola Jari (toim.) 2008. Perhehoito tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. PS-kustannus. Juva. 127-129, 142.

Bowlby, J. 1953. Child care and the growth of love. London: Penguin books.

Helakorpi, S. 1999. Opinnäyteyö ja tutkimustoiminta ammattikorkeakouluissa. Opettajakorkeakoulun julkaisu D 118. Hämeenlinna. Hämeen ammattikorkeakoulu.

Hirsjärvi, S; Remes ,P & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Tekijät ja Kirjayhtymä Oy. Vantaa. 6.-7. painos

Hirsjärvi, S. , Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10., osin uudistettu laitos. Helsinki. Tammi.

Janhunen, T. 2008. Artikkele Jotta sijoitukset kestäisivät. Teoksessa Ketola Jari (toim.) 2008. Perhehoito tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. PS-kustannus. Juva. 137-138.

Janhunen, T. 2011. Pysyvyyden turvaaminen perhehoidossa - Käsikirja sijoitusten purkautumisen ehkäisemiseksi. Perhehoitoliitto ry. Jyväskylä.

Ketola, J (toim.) 2008. Sijoita perheeseen – Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. PS-kustannus. Juva. 18-26.

Kyngäs & Vanhanen. 1999. Teoksessa Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Latvia. 6., uudistettu laitos.

Miles & Huberman 1994. Teoksessa Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Latvia. 6., uudistettu laitos.

Paloniemi, A. 2008. Teoksessa Ketola, J. (toim.) .2008. Perhehoito tekemisen ja tukemisen arvoista työtä. PS-kustannus. Juva. 5-6.

Soininen, M. 1995. Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turku. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:43.

Tervonen-Arnkil, K. 2008. Artikkelit Sijaisperheen intensiivinen tukeminen. Teoksessa Ketola, J. (toim.) 2008. Menestyksistä mahdollisuuksiin – Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. PS-Kustannus Juva. 147, 154-160.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Latvia. 6., uudistettu laitos.

Tuovila, P. 2008. Artikkelit Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Ketola, J. (toim.) 2008. Menetyksistä mahdollisuuksiin: Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Juva. PS-kustannus. 32-33, 42, 48.

Internet ja moniste

Alkutukimalli 2010. Porin ja Rauman lastensuojelussa yhteistyönä työkokouksissa kehitetty toimintamalli 2010. Moniste saatu tekijän käyttöön Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikössä 10.3.2011. Moniste tekijän hallussa. Viitattu 16.11.2011 – 2.1.2012.

Janhunen, T 2007. Tuloste Sijoitusten purkautuminen pitkäaikaisessa perhehoidossa. Selvitys Helsingin kaupungille. Tulostettu maaliskuussa 2011. Viitattu 21.11.2011. Tuloste tekijän hallussa.

Kaipio, H 2008. Tuloste Sijaisvanhemmuuteen kasvamisen prosessi. Opinnäytetyö ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Helsingin ammattikorkeakoulu. Tulostettu maaliskuussa 2011. Tuloste tekijän hallussa. Viitattu 21.11.2011

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 40§. Viitattu 12.2.2012.

<http://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>. Tuloste tekijän hallussa.

Perhehoitoliitto ry. Perhehoidon lakimuutokset 2011. Viitattu 16.11.2011.
<http://www.perhehoitoliitto.fi/ajankohtaista/lakiuudistus.html>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, Laki Lastensuojelulain 50§ muuttamisesta 8.4.2011.
Viitattu 16.11.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110316>. Tuloste tekijän hallussa.

LIITE 1: ALKUTUKIMALLI

SATAKUNNAN LASTENSUOJELUN
KEHITTÄMISYKSIKKÖ

Perhehoidon tuen kehittäminen

Satakunnan lastensuojelun
kehittämissyksikkö, Porin ja
Rauman kaupungit

Jyväskylä 17.11.2010
Anne Jalonen,Marketta Raivio ja Minna Valli

SATAKUNNAN LASTENSUOJELUN
KEHITTÄMISYKSIKKÖ

Alkutukipaketin sisältö:

- Sijoituksen ensimmäisen puolen vuoden aikana perheeseen tehdään neljä kotikäyntiä.
- 1. kotikäyntiin osallistuu sos.tt.ja perhehoidon sos.ohjaaja. Teemana kiintymyssuhde, vuorovaikutus.
- 2. kotikäynnin tekee perhehoidon sos.ohjaaja. Teemana miten asiat ovat edistyneet/ noussut jokin tarve?

...jatkuu

- 3. kotikäynnin tekee perhehoidon sos.ohjaaja. Teemana yhteistyö syntymävanhempien ja sosiaalitoimen kanssa.
- 4. kotikäyntiin osallistuu sos.tt. ja sos.perhehoidon ohjaaja. Teemana sijaisperheen ajatukset uudesta perheenjäsenestä. Sijoitetun lapsen ajatuksia perheestä.

Jollakin käynneistä käydään läpi lapsen aikajana
Asiakassuunnitelma tehdään tänä aikana

Työnjaon selkiyttäminen

Sosiaalityöntekijä

vastuu prosessista

läheisverkoston kartoitus

työskentely biologisten ja läheisverkoston kanssa

Sosiaaliohjaaja

sijaisperheen tuki, linkki, jonka tavoittaa helposti

päävastuu kotikäynneistä

tiedottaa sijaisperheille koulutuksista,

tukimahdollisuuksista ym.

SATAKUNNAN LASTENSUOJELUN
KEHITTÄMISYKSIKKÖ

1. Kotikäynti

- Käytiin lasten ja perheen kuulumisia läpi
- Huomio lapsiin (nallekortit, leikkipuistossa käynti)
- Ehdotettiin vuorovaikutuksen sekä kiintymyssuhteen edistämiseksi yhteisiä leikkejä; hieronta, selkään piirtäminen yms.
- Sijaisvanhemmille annettiin tehtäväksi kertoa, joka ilta mitä hienoa lapsissa on

SATAKUNNAN LASTENSUOJELUN
KEHITTÄMISYKSIKKÖ

2. Kotikäynti

- Käytiin keskustelua - miten on sujunut?
- Lapsille oma aika
- Aikajana lasten elämästä
- Ehdotettiin sijaisäidille alueella toimivaan pienryhmään osallistumista

3. Tapaaminen toimistolla

- Mukana tapaamisessa lapset, biologinen äiti, sijaisvanhemmat, me työntekijät
- Tapaaminen oli vuorovaikutuksellisesti hyvä.
- Sijaisvanhempien ja biologisen äidin keskusteluyhteys aluillaan
- Lapset tapaamisessa keskiössä. He saivat ja rohkenivat puhua omista tunnoistaan

4. Kotikäynti sijaisperheessä - Missä mennään tällä hetkellä?

- Arki toimii ja roolit perheessä löytymässä
- sijaisvanhemmat ymmärtävät lasten tarpeita ja aikaisempien kokemusten vaikutusta nykyisyyteen
- Perhehoitoliitto koettiin hyvänä – hakemus Satakunnan sijaisvanhemmat ry:n jäsenyyteen
- Luottamus työntekijöihin syntynyt tuntemisen pohjalta
- Sovitut yhteydenotot jäsentäneet ja tukeneet sijaisvanhemmuutta
- Palaute kysyttiin Pesäpuun palaute-lomakkeella

LIITE 2: Kuntien lastensuojelun työntekijöiden ryhmähaastattelujen teemat

1. Mihin asioihin arvioitte sijaisperheen tarvitsevan tukea?
2. Onko teillä havaintoja minkä asioiden vuoksi perhehoidon sopimus voi purkautua
3. Usein sijoitettavalla lapsella on kiintymyssuhdehäiriö. Mitkä ovat perhehoidolla saavutettavat edut lapsen näkökulmasta?
4. Minkälaisia kokemuksia kunnassanne on lasten kanssa käytettävistä työvälineistä, kuten; aikajana, sukupuu, tunnesydän tai Theraplayn menetelmien tuntemusta
5. Minkälaisen hyödyn arvioitte saavutettavan Alkutueella?
6. Kuka tai ketkä voisivat omassa kunnassanne toteuttaa Alkutukikäynnit?
7. Minkälaiseksi sosiaaliohjauksen tulisi kotikäynneillä muodostua?
8. Mallissa on sosiaaliohjaajilla päävastuu kotikäynneistä, mitä ajatuksia teillä on siitä?
9. Miten arvioitte voidaanko kunnassanne toteuttaa Alkutuki ensimmäisen puolen vuoden aikana sijoituksen alkamisesta?
10. Olisiko kotikäynnit hyvä toteuttaa parityönä?
11. Miten työn suunnitelmallisuus ja selkeys tulisi kotikäynneillä toteuttaa?
12. Ajatuksianne Alkutukimallista

LIITE 3: Porin ja Rauman sosiaalihojajille esitetyt ryhmähaastattelun teemat

- minkälaista tukea perheet tarvitsevat
- minkälaista erityisosaamista sosiaalihojauksessa tarvitaan kun halutaan tukea sijaisperheitä ja
- millaisia kokemuksia teillä on Alkutuen antamisesta